

Proverbios

Ti Kjuaxrexinkaon jína

1 ¹*Ti kjuaxrexinkaon jína níxja Salomón, xjeen David, rey kuènté ti sin Israel

² la tjinkĩtsa kixin tsochónta chojni ti kjuaxrexinkaon jína la ko ts'itja chojni tsiénxín kaín ti nkehe imá ixrā,

³ la ko ti nkehe jína chrókjuénkayáxin sin la ko jína ko ndoá chrók'uejō sin.

⁴ Ti itan i, la tsjinkĩtsa ti sin kanhño nohe la ts'itja sin ti nkehe jína, la tíhi chrókjuinkĩtsa ti sin ndasoá kixin tsiénxín sin la ko tsonohe sin nkexrín jína sich'e sin kaín nkehe.

⁵ Ti chojni imá nohe la chrókuihin sin jína ti itan i, ndá antsí chrókónohe sin la ko ti chojni tienxín, la antsí jína chrók'uitja,

⁶ ndá chrókienxín sin ti kjuaxrexinkaon jína la ko chrókienxín sin ti itan imá ixrā chrónka ti sin nohe.

⁷*Ti tjinkaon chojni kixin chaxín tsonohe sin la

ticháxin tsjikosáyehe sin It'éni Díos.

Andá ti chojni lontj la tóxríenhña sin chrókuihin sin ninkehó kjuaxrexinkaon jína xrákohe sin.

Ti kjuaxrexinkaon ts'áyéhe ti sin ndasoá

⁸ Tihín, xjeeni, chrókuitekaoan ti nkehe t'etōan it'á la ko chrókjuíkosáyehé ti nkehe tjako iná.

⁹ Kixin tíha la éxi ijnko corona náxrjōn chrókjuak'enkáya ikjá la ko éxi ijnko nkehe náxrjōn chrókjuak'enkí isian.

Esta ilustración
no está
disponible.

Corona
(Pr. 1:9)

- ¹⁰ Xjeeni, ti tjinkaon ti sin
chónta ijie chrókjuachròe ti
jaha
la chrókuitekákonhña ti
nkehe ndáchro sin.
- ¹¹ Andá ti chróndáchro sin:
“Xrákira ts'itoni.
Ts'inkákonheni ti chojni
ts'atsínka ntihi
la ts'ónáni sin, kjónté
chóntahya sin ijie.
- ¹² Sinchek'itjáñani sin kjónté
jína tjejó sin,
éxi chrók'uitsínkayá sin ijnko
tòye nínka.
- ¹³ Ndá tsjikaoni ndoeni kaín ti
nkehe tseéni
la tsochóntani itsjé nkehe
tjete.
- ¹⁴ Xrákira ts'itoni la tseéni,
andá nkokón tsakjani ti
nkehe tseéni.”
- ¹⁵ Xjeeni, kjónté xikaha
tsondáchro sin, la
chrók'uitonhña sin;
tìtohé ti ntje sin.
- ¹⁶ Kixin jehe sin xritinká
sin kixin tjinkaon sin
chrókjuích'e sin nkehe
jínahña
la ko tjinkaon sin chrók'óná
sin chojni.
- ¹⁷ Ó chónkó chrókjuasini ijnko
trampa chrótsé koxroxe ti
tjejótsjehe va
kixin ti xikaha la ókjé sátsji va.
- ¹⁸ Andá ti chojni tjenkayáxin
nkehe jínahña la tjasin sin
trampa,

- kjánchó jehe sin ts'itjáñaxín
sin ti trampa kjuasin sin.
- ¹⁹ Mé xikaha ti ntje ti sin imá
tjinkaon tsochónta itsjé
nkehe,
andá ti nkehe tjenkayáxin
sin tsochónta sin mé tíha
ts'enxín sin.

**Tóxakohanra chrókuítóéhyara
ti kjuaxrexinkaon jína**

- ²⁰ *Ti kjuaxrexinkaon jína la
éxi ijnko nkexro
itjen ntja la ko ndasin, la
tjet'èya.
- ²¹ Tjet'èya ti tónkotsé nchónhña
chojni
la ko ti ndója puerta t'ixenxín
chojni mé xikihi ndáchro:
- ²² “Jahara ndasoá,
¿xá hasta nkesá nduáhya
tsjenkayáxinra
la ko chrókjuanoára ti nkehe
jína?
Jahara lontira
titekákonhñara ti nkehe
jína chrók'uitjára.
- ²³ Chrokuihínra ti nkehe
tsoxrjanka;
janhan mé tsoxrjanka ti
nkehe nona
la ko tsjánjua kjuachaxin
tsiénxinra ti itan jína níxja
janhan.
- ²⁴ Janhan k'uéyahára, kjánchó
jahara tjinkákonhñara
chrókuihínra;
jahara kuitekákonhñara ti
nkehe ndáxrjan,

- 25 la ícha kuitekákonhñara ti nkehe jína ndáxrjan la ko tóxríanhñara ti nkehe níxjahára.
- 26 Méxra ijie la janhan tsjanoá ti ichrén nkehe tsohanra la ko tsjanoá janhan ti itsi ichrén kjuachrakon ts'atsínkara,
- 27 la ko ti ó ts'atsínkara ichrén nkehe náxrjónhña ndá tsochraonra la ko tsotsjankara, kixin éxi t'atsínka ijnko xrintoxenjki la kaín nkehe tsjakáko ts'itjáña, mé xíkaha tsohanra.
- 28 Andá ts'eyhéra ti janhan, kjánchó janhan tsjátahya; tsjéyára ti janhan, kjánchó ts'itjáhyara,
- 29 kixin kuitekákonhñara ti kjuaxrexinkaon jína la ko kjuikosáyehyara It'eni Díos.
- 30 Jahara tjinkákonhñara ti nkehe jína níxja janhan la ko tóxríanhñara ti ó kjuénduáhára.
- 31 Andá ijie la tsjasótexínra ti nkehe jínahña kjuich'era, méxra kjuaxróxinhña ts'ejora kixin ti nkehe jínahña kjuénkayáxinra.
- 32 Kixin ti nkexro tienxínhña jína la tjichrè landá xíkaha ts'enxín, ndáchro sin kixin ó jína tjejó sin, kjánchó tíha ts'itjáñaxín sin.

- 33 Andá ti nkexro tsihin ti nkehe ndáxrjan la jína la ko kjuaxróxin ts'ejó sin, la tsochrauenhña sin ninkehó, kjónté ichrén nkehe náxrjónhña tsohen sin."

Ti nkehe tjajon ti kjuaxrexinkaon jína

- 2** ¹Xjeeni, tihín ti nkehe tsondáxrjan la ko t'itjáñahña ti nkehe kuétuahan.
- ²Chrokjuak'e chrókuihín ti kjuaxrexinkaon tjákoah; chrók'uitjá jína kaín nkehe.
- ³Chrokjuanchia kixin chrók'uitjá jína la ko chrókjuéyá ti kjuaxrexinkaon jína.
- ⁴Chrokjuéyá chrókónoha jína éxi chrókjuéyá ti plata o éxi chrókjuéyá ichrén nkehe tjete.
- ⁵Landá ti xíkaha, ndá chrókiénxian nkexrín chrókjuíkosáyehé It'eni Díos, la ko chrók'uitjá nkexrín chrókóchoxian Díos.
- ⁶Kixin It'eni Díos mé tjajon ti kjuachaxin tsonohe chojni jína, la ko ti ir'ua ch'an mé t'axrjexín ti kjuaxrexinkaon jína la ko tsjajon ch'an kjuachaxin tsienxín chojni kaín ti nkehe imá ixra.

- 7 Díos mé t̄jinkĩtsa ti sin jína
t̄jejó, t̄jasinhña ijie
la ko t'ayakohen ch'an ti sin
titekaon ti jehe ch'an.
- 8 T̄jinkĩtsa ch'an ti nkexro jína
t̄jejó
la ko t'ayakohen ch'an ti sin
jína nchexiteyá.
- 9 Ti tihínra jína ndá x̄ikaha
t̄sonohara ti nkehe jína la
ko ti nkehe ndoá
la ko ts'itjára ti nt̄ia ndoá.
- 10 Mé x̄ikaha chróchontara ti
kjuaxrexinkaon jína
ndá chrókócháhara kixin jína
nohara.
- 11 Chrokónohara jína la ts'itjára
ti nkehe ndoá
kixin tíha mé ts̄jinkĩtsa ti
jahara la ko ts'ayakohanra,
- 12 kixin chrók'uájihyara nt̄ie ti
sin nduáhya ixri,
la ko nt̄ie ti chojni nixja
kjuach'ia.
- 13 Ti sin a mé kuitohe sin ti nt̄ia
jína
la sákjuí sin ti nt̄ia sítie.
- 14 Jehe sin chéhe sin ich'e sin ti
nkehe jínahña
la ko tóxr̄ih̄in sin sich'e
sin nchónhña nkehe
náxrjónhña.
- 15 Ti nt̄ia ixri sin la nduáhya
la ts̄kit̄ohe sin ti nt̄ia ndoá.
- 16 Ti kjuaxrexinkaon jína mé
ts̄jinkĩtsa
kixin tsjachr̄ehya ti
chojnichjin nduáhya ixri,
kjónté náxrjón tsonixjaha sin.
- 17 Ti chojnichjin x̄ikaha ich'e
mé ts̄kit̄ohe tjan ti nkexro

- ts̄íkótehe tjan ti naxa
t̄jarisoá tjan,
la ko ó k'uitjáñehen tjan ti
nkehe ts̄indáche tjan Díos.
- 18 Ndá ti sin tsákja ti nt̄ia sátsji
ndoe ti tjan a
la ó kuákja sin ijnko nt̄ia sítie
ts'enx̄in sin.
- 19 Andá ti nkexro sátsji ntiha la
í tsokjanhña,
la ko í ts'itjahya ti nt̄ia t̄jajon
kjuachón inaá.
- 20 Méxra ícha jína chrók'uájia ti
nt̄ia jína;
la ko chróchr̄éhé nt̄ie ti
nkexro ndoá itjen.
- 21 Kixin ti chojni chaxín jína
t̄jejó, t̄jasinhña ijie
la náxrjón ts'ejó sin ti
chjasintajni;
la ko ts'ejó sin itsjé nánó.
- 22 Andá ti chojni t̄jenkayáxin ti
nkehe jínahña
la ts'axrjexín sin chjasintajni
la ko ti chojni ch'ia la
ts'itjáña sin.

**Imá s̄inkí ti
kjuaxrexinkaon jína**

- 3** ¹ X̄jeeni, chrók'uitjáñahña ti
nkehe kjuákohá,
la ko nkochr̄ixín xr̄áxinkaoan
ti nkehe kuétuahan.
- ² La ti x̄ikaha la isé tsjak'e
kjuaxróxin la ko náxrjón.
- ³ Nkochr̄ixín chrót̄juehé chojni
la ko chrók̄juich'iyehya ti
chojni choxián.
Éxi ijnko nkehe
chrók̄juak'enkí isian,
la chrók'uitjáñahña tíhi.

- 4 *Andá ti xikaha la tsoxríhín
Díos,
la ko kjaxin chojni
tsondáchro kixin ndoá
itjen.
- 5 Chrokuinkachónkia It'eni
Díos kaín asán
la chróndáchrohya kixin
jahuá mé noha.
- 6 Chrokjuaké saó Díos kaín ti
ixrā ich'e,
ndá jehe ch'an la tsjendoá
ch'an ti ntja kuéntá.
- 7 *Méxrā chróndáchrohya
kixin jahuá imá noha;
ícha jína chrókjuíkosáyehé
It'eni Díos;
chrókuítóhé ti nkehe jínahña
tjénkayáxian.
- 8 Tíha mé ijnko xroan jína
tsjinkítsa ti cuerpo kuéntá.
- 9 Chrokjuíkosáyexián It'eni
Díos ti nkehe tjete chonta
la ko chróchjehé ch'an kaín ti
nkehe saoxín t'ónaha.
- 10 Landá ti xikaha, la tsokaón ti
nchia t'enkachjinañá noa
la ko tsokaón ti nkehe tikia
vino.
- 11 *Méxrā, xjeeni,
chrókónínkakohña ti
chrókjuinчекjasóte It'eni
Díos ti jaha
la ko chrókónínkakohña ti
chrókjuenduáha ch'an.
- 12 *Kixin It'eni Díos tjeuhe ch'an
ti nkexro tjenduéhe ch'an
éxi ijnko it'é xjan tjenduéhe
ti xjeen kixin tjeuhe.
- 13 Náxrjón tsjak'e ti nkexro
tsík'itja ti kjuaxrexinkaon
jína
la ko ti nkexro ts'itja tsonohe
jína
- 14 kixin tíha antsí tjete ke ti
plata
la ko ti nkehe ts'itja chojni
mé antsí sínkí ke ti oro.
- 15 Mé antsí sínkí tíha ke ti ixro
imá náxrjón tsjehe,
la kohya íjnko nkehe
tjenkayáxini tsochóntani
tsjacha tsoyóhe ti
kjuaxrexinkaon jína.
- 16 Ti kjuaxrexinkaon jína mé
tsjinkítsa kixin isé tsjak'e
la ko tsjajon kaín ti nkehe
imá tjete síin la ko ti
kjuasàya.
- 17 Ti chróchréhé ti ntja kuénté
ti kjuaxrexinkaon jína,
la tíha chrókjuinchecháha la
ko chrótjáha kjuaxróxin.
- 18 Ti kjuaxrexinkaon jína mé
tjajon kjuachón ts'áyéhe ti
nkexro tjejá
la ko náxrjón chéhe ti nkexro
t'itja tíha.
- 19 Andá ti kjuaxrexinkaon jína
mé kjuích'énaxín It'eni
Díos ti chjasintajni
la ti imá nohe ch'an mé
kjuích'énaxín ch'an ti
nkajní.
- 20 Ti kjuaxrexinkaon jína mé
k'óchrít'oxén ch'an ti ínta
la ko kjuak'e ch'an ti itji
kixin ts'aniá ichrin.

- 21 Méxra xjeeni, chrókuítóehya
ti kjuaxrexinkaon jína
la ko chrókjuénkayáxian jína
kaín ti nkehe sich'e
- 22 kixin tíha mé tsjajon ti
kjuachón;
tíha mé chróchóna éxi
ijnko nkehe náxrjón tsjehe
chrókjuak'enkí isian.
- 23 Landá ti xikaha, la
kjuaxróxin ts'ájia ti ntja
jína
la í tsóténkixinhña.
- 24 La ti ó tsok'áha, la ninkehó
tsochrakuenhña,
la ko ti ó tsjak'echrian, la
kjuaxróxin tsjak'e.
- 25 La tsochrakonhña ti xrínahña
chrókui ijnko kjuaxikaon
o ti itsi nkojín nkehe
ts'itjáñaxín ti sin tjasin ijie,
- 26 kixin It'éni Díos la
ts'ayakohen ti jaha
la ko tsjinkitsa ch'an kixin
kohya nkehe tsohan.
- 27 Ti nkojín nkexro tjanchia
kixin chrókjuinkitsa
la chróndáchrohya náhi
ti noha kixin jína tsjínkitsa.
- 28 Chróndáchrohya kixin ndóye
tsjínkitsa
ti noha kixin jína tsjínkitsa
ijie.
- 29 Chrokjuénkayáxinhña
chrókjuich'ehé nkojín
nkehe jínahña ti nkexro
choxián,
itjen chjinaxón la ko
titekakohen ti jaha.

- 30 Chrokjuéyéhya kjuanínkaon
ijnko nkexro
ti ninkehó nkehe jínahña
kjuít'aha sin.
- 31 Chrokjuakéhya asán ti nkehe
kjuacha ti sin jínahña
la ko chrókuankiehya ti
nkehe ich'e sin
- 32 kixin It'éni Díos la tóxríenhña
ti chojni jínahña
andá ti chojni ndoá tjejó la
tjinkitsa ch'an.
- 33 It'éni Díos la nínkakohen
ndoe ti sin tjenkayáxinhña
ti nkehe jína,
andá ndoe ti sin ndoá tjejó la
ncheñao ch'an.
- 34 *It'éni Díos la tóxríenhña ti
sin nchehnke tjanoá iso
chojni,
andá tjikosayéhe ch'an ti sin
nchenkehya.
- 35 Ti sin nohe la ts'áyéhe sin
kjuasàya;
andá ti sin lontí la jehó
kjuatosuéhe ts'áyéhe sin.

Chrokjuítóehya ti ntja jína

- 4** ¹Xjeeni, chrókuihín ti
nkehe tjako ti it'á.
Chrokjuak'e chrókuihín
la chrók'uitjá ti
kjuaxrexinkaon jína.
- ²Kaín nkehe tjákua janhan la
jína;
méxra chrók'uitjáñahña ti
nkehe a.
- ³Kjaxin janhan k'uéchájan la
ko k'uekjak'ékian t'aná

- la ko janhan ti nkokoxón
ixjan k'uéchón_{ta} ti naná
imá kótjuehe.
- ⁴ Landá t'aná mé k'uékjako,
k'uéndáchro:
“Chrok'uitja ti nkehe nixjaha
la chrókjuinchexiteyá ti
nkehe kuétuahan la jína
tsjak'e.
- ⁵ Méxra chrók'uitjá
chrókónoha jína;
chrók'uitjáñahña la ko
chrókuítóehya ti nkehe
kuétuahan.
- ⁶ Chrókóxríhan ti nkehe
nixjaha;
chrókuítóehya tíha
kixin tíha mé tsjinkítsa la ko
ts'ayakohen ti jaha.
- ⁷ Ti kjuaxrexinkaon jína la
antsí tjetoo;
méxra tjéyá ti
kjuaxrexinkaon.
Kjonté chrókjuinchekjia kaín
nkehe tjete chonta
la tjéyá kixin chrókiénxian
jína.
- ⁸ Chrokjuíkosáyehé ti
kjuaxrexinkaon
la tíha tsjinkítsa kixin
tsondáchro chojni kixin
jína jaha,
chrótjuehé la tíha tsjajon
kjuasàya.
- ⁹ Éxi chróhón_{ta} ijnko nkehe
náxrjón chrókjuak'enkáya
ikjá
éxi ijnko corona náxrjón.”
- ¹⁰ Xjeeni, tihín ti nkehe tétuahan
la tíha tsjinkítsa kixin
nchónhña nánó tsjak'e.
- ¹¹ Janhan mé kjuákohá ti ntja
chón_{ta} kjuaxrexinkaon jína,
la ko janhan kjuínkítsa
k'uájia ti ntja ndoá.
- ¹² Andá ti ó ts'ájia la kohya
nkehe ts'inkákohen,
la kjonté xritinká la kohya
nkehe tsóténkixian.
- ¹³ Nchexiteyá ti nkehe
kuétuahan la títóehya.
Chrok'uitjáñahña tíha
kixin tsotjahá kjuachaxin
náxrjón tsjak'e.
- ¹⁴ La sáchrokjuihya ntje ti sin
tjenkayáxinhña jína
la chrókuankíhya ti nkehe
jínahña tjenkayáxin sin.
- ¹⁵ Chrokjuítóhé ntje ti sin
nduáhya ixri;
chrók'uaxrjekjanxian ntiha,
sáchrokjuia ntja ndoí.
- ¹⁶ Ti sin tjenkayáxinhña jína la
jehó tjinkaon sin sich'e sin
ti nkehe jínahña
la xitjahya t'ajua sin ti naxa
kjuachahya sin kjuachròe
sin ijnko chojni.
- ¹⁷ Ti nkehe jínahña la ko ti
kjuatjoté
la mé éxi ijnko nkehe náxrjón
chrókjonie sin la ko chrók'ui
sin.
- ¹⁸ Andá ntje ti sin jína la
t'inkaséña éxi ti nandá
tjítton ñao;
la tsinkákójié ti t'inkaséña
hasta ts'inkaséña nkuíxín.
- ¹⁹ Andá ntje ti sin tjenkayáxin
ti nkehe jínahña la sítie
la t'ikonhña sin nkehe
tótenkixin sin.

- ²⁰ Xjeeni, tihín ti nkehe ndáxrjan; tjak'e tihín jína.
- ²¹ Méxra, chrókuitoéhya ti nkehe ndáxrjan; nkochrínín chrórxaxinkaoan.
- ²² Kixin tíha mé tsjajon kjuachón ts'áyéhe ti nkexro ts'itja.
Tíha mé éxi ijnko xroan tsitoexín jína kuenté ti cuerpo kuéntá.
- ²³ Chrokóxakohan kixin antsí jína chrókuénkayáxian kixin tíha tjejóchónxin chojni.
- ²⁴ Chróndáchrohya ti nkehe náxrxónhña la ko chrókuitohé ti kjuach'ia.
- ²⁵ Chrotsjehé jína ti ixria, la ko chrótsjehé jína ti ntia sátsjia.
- ²⁶ *Tsjehé jína nketí tsaké ti totá, ndá nkochrínín ntia jína ts'ájia.
- ²⁷ Sáčhrokjuihya ti ntia chjina la o ti ntia ikjon; chrók'uájihya ti ntia jínahña.

Titekakuenhña ti chojnichjin nduáhya ixri

- 5** ¹ Xjeeni, tihín ti kjuaxrexinkaon jína. Chrokjuak'e chrókuihín ti nkehe jína tsondáxrjan.
- ² Kixin tsonoha chjiñéhña tsonixja; la tsonoha jína ti nkehe tsondáchrúa.

- ³ Ti chojnichjin nduáhya ixri la ti nkehe nixja sin la éxi itsjen kotsjenta xikaha, la ko éxi aceite ti nkehe ndáchro tjan,
- ⁴ kjánchó ti ó tsjixixín la éxi ijnko nkehe imá itsjá o éxi ijnko espada imá taté.
- ⁵ La ti nkexro chréhe ntie tjan la tuénxín its'en sin, kixin ti chréhe sin ti sátsji tjan la tsjiji sin ti tóye tsoxravá chojni.
- ⁶ Jehe tjan la tahya tjan kuentá ti ntia tjajon kjuachón, ti ntia ixri tjan la nduáhya, kjánchó noehña tjan.
- ⁷ Méxra, xjeeni, chrókuihín ti nkehe ndáxrjan la ko chrókuitoéhya ti nkehe tjákohá.
- ⁸ Chrokuítohé ti chojnichjin nduáhya ixri la ni chrókóchjinehña ti ndoe tjan.
- ⁹ Kixin chróchjeéhya ókjé nkexro ti kjuasàya chonta la ko ti nánó chrókjuak'e, chrókuakitsjahya ti chojni jjehe.
- ¹⁰ La jehya ókjé chojni chrókuákja ti chichaon kuéntá la ko chrókókjehe chrókjonie ti nkehe chrók'uaxrxexín ti ixra kjuich'e.
- ¹¹ Landá ti xikaha chrókóhen, ndá chr'éxin tsotsjanka kixin ti cuerpo kuéntá la ó tsinkákjeje.

- 12 La tsondáchrúa: “¿Nkexrín kixin kuitekākōnhña ti ó kjuenduéhe sin ti janhan? La, ¿nkekuèté kjuanoá ti nkehe níxja sin?
- 13 La kjuíntaxiteyáhya ti nkehe kjuako ti nkexro chrónkaxín la ko kóxrínahña kuihan ti nkehe ndáchro sin.
- 14 La ndá ó ikui ti nkehe náxrjónhña la chjina chrók'uitjáña kaín nkehe, ndá imá tósuàna kixin kaín chojni kónohe.”
- 15 Chroxraxinkaoan jehó ti ichjián la éxi ti chrók'ia ínta t'axrjexín jehó ti pozo chonta ndoa.
- 16 Chrok'uitoehya kixin chrók'uitjí ti ínta kuèntá ndója; chrókjuínchexenhña ti ínta sáchrókjui ntia.
- 17 Kixin ti ínta la jahuá kuèntá la jehya kixin chrókóxikayehé chrókuákja ókjé chojni.
- 18 It'éni Díos chrókjuincheñoa ti pozo t'axrjexín ti ínta kuèntá; méxra kjuaxróxin chrókjuak'ekoa ti nkexro kótaha ti naxa k'uéndasoá.
- 19 Jehé tjan la náxrjón éxi ijnko koxijnahnte, la chrókócháha kixin tjuaha tjan la nkochríxín chrótjuehé kichuara.

- 20 Xjeeni, ¿nkekuèté chrók'uájikoa ijnko chojnichjin chóntahya kjuasáye? La ko, ¿nkekuèté chrókjoá ijnko chojnichjin jehya kuèntá?
- 21 It'éni Díos la ó nohe kaín nkehe tjejóch'eni. Jehé ch'an mé tjetsjehe ch'an ti ntia ixrini.
- 22 Ti nkexro nduáhya ixri la tsjasótexín ti nkehe nduáhya ich'e. Ti ijje kjuasin sin la xrokjuahya ts'atjánta ti jehé sin kixin éxi tjejóchrúexin sin.
- 23 Its'en sin kixin kjuachahya sin k'uetuehen asén sin, kixin ti kjualontí kjuích'e sin mé ts'itjáñaxín sin.

Tjenkayáxian jína ti nkehe sích'e

- 6** ¹ Xjeeni, ti tsochronka ijnko nkexro choxián kixin tsanchajiehe nkojín nkehe,
- ² la jaha ticháxin tsjénka kjónté chontahya chichaon, kixin ó tsíndáchrúa la xikaha jahuá kjuéyá ti tsjasótexián.
- ³ Xjeeni, ti tjinkakōnhña kixin sích'ehé ixra ti nkexro choxián la ícha jína tjoka chrókjuichréhé ti nkexro la chróchronohé kixin chrók'ókika ti ihniá k'uínixín ntiha.

⁴ Chrokjuachr'ichrinhña,
chrókuítóéhya kixin
chrók'uikjehe ti ikuan;
⁵ ícha jína tjoka sáchrókjuixián
ntiha éxi tinká ijnko
koxijna kixin chréhe chojni
chrók'óñá,
o éxi ijnko koxroxe ti ó
t'axrjexín ntantoa.

Ti sin séhe

⁶ Jaha chojni séhe, tsjehé ti
koch'okan;
tsjehé ti ixra ich'e va, la
tankihí va.
⁷ Chóntahya va nkexro
ts'etuehen va
la ko kohya nkexro tsondáche
va nkehe sich'e va,
⁸ la ti ñao tsotjá chojni la t'aya
va ti nkehe sinie va
la t'enkachjina va ti nkehe.
⁹ Jaha chojni séhe, ¿xá nkesá
tjinkaoan tsoxràxèxian?
¿Xá nkesá tsjìinhan ti
kotáchrin?
¹⁰ *Intsí tjak'echrian, la ko t'itjen,
la ko tjoa itjá tjak'echrian,
¹¹ la ní tsonoahña itsi ti ñao
tsonóa éxi chrókui ijnko
xíchee tsaha
ndá xikaha tsochontahya
ninkehó nkehe sinte.

Ti chojni ch'ia

¹² Ti chojni nduáhya
tjenkayáxin la ko tósuèhya
mé ixri sin t'oxika sin
kjuach'ia.

¹³ Ti chojni chr'áto ikon, la toté
la ko itja mé tjakoxin sin ti
nkehe nduáhya tjinkaon
sin sich'e sin.
¹⁴ Ti chojni a mé ikja
tjenkayáxixín ti nkehe
jínahña sich'e
la nkochrìxín xritje sin
kjuanínkaon.
¹⁵ Méxra, titàya itsié ti nkehe
ts'itjáñaxín sin
la ts'itjáña sin la kohya nketí
tsaáxin sin.

Ti nkehe tóxrìenhña It'éni Díos

¹⁶ Síin injon nkehe,
o yato tóxrìenhña It'éni Díos:
¹⁷ ti chojni ihnke,
ti chojni imá xrich'ia,
ti chojni t'óñá kícho,
¹⁸ ti chojni tjenkayáxin nkehe
náxrjónhña,
ti chojni xritinká sich'e ti
nkehe nduáhya,
¹⁹ ti chojni nduáhya chronka la
ch'éna kjuach'ia,
la ko ti chojni tjehe
kjuanínkaon ti kícho.

**Chrèhya ti chojnichjin
nduáhya xri**

²⁰ Xjeeni, xráxinkaoan nkochrìxín
ti nkehe k'uetuahan it'á,
la ko títóéhya ti nkehe
kjuakoha iná.
²¹ Xráxinkaoan tíha nkochrìxín
éxi ijnko nkehe
chrókjuak'enkí isian kixin
chrók'uitjáñahña.

- 22 Tíha mé tsjakoha ti ntia jína
la ko ts'ayakohan ti ó
tsjak'échrian
la ko tsonixjaha ti ó
tjak'etsjehé,
23 kixin ti nkehe k'uítuahan
mé éxi ijnko xrohi
t'inkaséñaxín ntia.
Ti nkehe xrakoha mé ti xrohi
ts'inkaséñaxián
la ndá ti nkehe kjuenduáhá
sin mé tsjinkitsa kixin
ts'ájia ti ntia jína.
24 La ko tíha chrókjuinkitsa
kixin nijnko chojnichjin
nduáhya ixri
chrókjuachròe ti jaha,
kjónté imá náxrxjón chrónixja
sin la chrókiénhña jaha.
25 Chrokuakéhya asán ti
náxrxjón tsjehe tjan,
chrókjuanéhña kixin
chrókjuachròdexian tjan ti
ikon tjan.
26 Ti tsochrehé ti
chojnichjin nduáhya
ixri la sinchexéhen iso
chichakòan,
kjánchó ti tsochrehé ti
chojnichjin chóna xii la
ts'itjáña jaha.
27 Ti chojni tóchjinehe ti síche
xrohi
la, ¿xá chróchehya ti iké sin
a ní?
28 Q ti ijnko chojni chrókuitaón
ti xrinta,
la, ¿á chróchjánhña ti toté sin
a ní?

- 29 Mé xikaha ti nkexro
tsochóna ichjién íjnko
chojni
la chaxín tsjasóte.
30 Ninkexró tekahya ije ijnko
chojni ti teé
kixin ik'uén kjinta.
31 Andá ti tsonoxíxin
la tsicháxin ts'ókjan yato vece
ti nkehe kueé la tsajon kaín
ti nkehe chóna.
32 Ti chojni lontí chóna íjnko
chojnichjin jehya ichjién la
í tjenkayáxinhña sin jína,
la sinchek'itjáña asén kixin
xikaha kjuích'e.
33 Mé xikaha tsjasótexín ch'an
la ko ts'ekon ch'an la ko
tsoyéhe ch'an
la ko xitjahya ts'óxika ti
kjuatosuéhe tsochóna.
34 Ti ó tsonhe xii ti tjan a,
la imá tsonínkaon la ko imá
tsochjio^a
la í tsíkonoèhña ch'an ti
nkexro a.
35 Jehé ch'an la imá tsonínkaon
ch'an la tsochrohya ch'an
tsákja ch'an ninkehó

Esta ilustración
no está
disponible.

Chichaon oro
(Pr. 6:35)

^a 6:34 *tsochjio* celos

kixin ts'itjáñaxín ti
kjuanínkaon kuènté ch'an,
kjónté kaín ti oro síin
chjasintajni chrókjuikohē
sin ch'an.

**Titekákonhñara ti
chojnichjin nduáhya ixri**

- 7** ¹ Xjeeni, chrókuitekaoan ti
nkehe nixjaha;
la chrókjuinchek'itjáñahña ti
nkehe kuétuahan.
² Chrokuitekaoan ti nkehe
kuétuahan la jína tsjak'e,
chrók'uayakohén ti nkehe
kuétuahan éxi t'ayakohén
ti ikuan,
³ mé tíha
chrókjuinchentetoxian ti
ndedo itjá;
chrórxaxinkaoan tíha kaín
asán.
⁴ Chrótjuéhé ti kjuaxrexinkaon
jína éxi ijnko kichua;
kixin tíhi éxi ijnko nkexro
kjéhya jaha,
⁵ kixin tíha mé tsjinkítsa
kixin chrókjuichrèehya
jaha kixin ti chojnichjin
nduáhya ixri
kjónté náxrjón chrónixja tjan.
⁶ Ijnko ñao mé itjén janhan ti
ventana ndona^b la k'uíkuān
⁷ iso sin ndasoá naxa
chóntahya kjuaxrexinkaon
jína.
Ndá k'uíkuān íjnko chájan
antsí lontí,
⁸ k'uatóyē ti ntja a

- la sákjuí ch'an ndoí ndoē ti
tjan nduáhya ixri.
⁹ Mé ó tinkákóndanonte la ti
ñao la ó tinkákjiataón
la ó kjuankíxin ts'ixin tie.
¹⁰ Andá ti chojnichjin la
tuénxín k'uaxrjexín ndoē
la kjuichréhē ti chojnindoā.
Tsík'itsá ika éxi ijnko nkexro
nduáhya tjenkayáxin.
¹¹ Jehe tjan mé ijnko
chojnichjin tsjehya nkexrín
ixri la ko tósuehya tjan,
la tóxrñehña tjan tsjak'e tjan
ndoē tjan,
¹² kixin nkochríxín ixri tjan
ntja o ndasin
o nkojnko esquina la
tjechohen tjan sátsjiko tjan
ti chojni ts'atsínka ntiha.
¹³ Andá k'uatsínka tjan ti itjen
ti ndasoá
la kjóa tjan la kjonieko tjan
kochíto la kósuehya tjan
ndáchro tjan:
¹⁴ “Xrákia ndoeni sinieni ti nkehe
chjéheni ti díos kuènténi.
Andá ijie xiteyá ti nkehe
ndáchroni la síin into sinieni.
¹⁵ Méxra ijie k'uaxrjeni kixin
tsoxétani.
Xritjeyáni ti jaha, andá ijie
xéta kíchóni.
¹⁶ Ó kjuak'eyoxini ti cama
la kjuak'etaóni ti ika náxrjón
tsíkjixín Egipto
¹⁷ la ko ó kjuasikjanjini mirra,
áloe la ko canela, ti xroān
xraxé náxrjón.

^b 7:6 ndona mi casa

- 18 Xrákia ts'ajuani ts'ejóni
kuenté tie hasta ts'inkaséña.
Tsochéheni kixin tjejóni.
- 19 Ti xiina la tjenhña nchia ijie;
kixin sákjuí ch'an imá ikjín,
20 sákjuíko ch'an itsjé chichaon
la tsokjanhña ch'an hasta
nkosiñe nitjó.”
- 21 Mé xikaha ichro tjan
kjuachròe tjan ti ndasoá
kixin ti nkehe náxrjón níxja
tjan.
- 22 Ndá ti ndasoá la chréhe
nóton ti tjan a
éxi ijnko koxinta sákjuíko sin
its'en
o éxi ijnko koxijna
k'uitsínkayá ti trampa
- 23 hasta tsjiatejña ijnko flecha ti
aşén va.
O éxi ijnko koxroxé k'uixehen
ti trampa
la noehña kixin ntiha ts'itjá
ñaxín.

Esta ilustración
no está
disponible.

Koxroxé
(Pr. 7:23)

- 24 Méxra, xjeeni, chrókjuak'e
chrókuihín,
chrókjuak'e chrókjuinchesteyá
ti nkehe ndáxrjan.
- 25 Chróndáchrohya aşán kixin
chróchréhé ti tjan a;

- chrókuákjáhya ti ntje tjan.
- 26 Kixin nchónhña chojni
k'uénxin ti ijje tjan;
la nchónhña chojni xikaha
kjuích'ehe tjan.
- 27 Kaín chojni t'ixehen ti ndoe
tjan
mé takja sin ti ntja ts'enxín sin.

Tjet'èya ti kjuaxrexinkaon jína

- 8** ¹*¿Á jehya tjet'èya ti
kjuaxrexinkaon ní?
¿Á jehya tjenixja itsen ti
kjuaxrexinkaon jína ní?
- ² Éxi ijnko nkexro itjen chrínta
ntja ti chjasin
o nkosiñe ntja kixin jína
ts'ikon kaín chojni,
- ³ tíha mé tjet'èya
ti ikon chjasin chjino ti
puerta kuèté ti chjasin, ti
t'ixenxín chojni,
- ⁴ La ndáchro: “Janhan mé
nixjahára kaínra,
janhan mé tjénixjahá kaín
chojni.
- ⁵ Jahara ndasoára noehña
ninkehó, chrók'uitjára
tsjenkayáxinra jína;
jahara chojni lonti,
chrókjuénkayáxinra jína.
- ⁶ Chrokuihínra ti nkehe
tjetoan tsondáxrjan
kixin kaín nkehe tsondáxrjan
la nkehe ndoá.
- ⁷ Ti nkehe ts'axrjexín ir'uá la
chaxín ndoá,
kixin tóxrinahña tsondáxrjan
nkehe chaxínhña.

- 8 Kaín nkehe níxja la chaxín ndoá;
ninkehó kjuach'ia níxjahya.
- 9 Kaín ti nkehe níxja tienxín jína ti nkexro nohe.
Ti sin nohe la tienxín kixin chaxín ti nkehe ndáxrjan.
- 10 Antsí chrókóxríhanra ti itan tjákohára ke ti plata,
la antsí chrókjuéyára kixin chrókónohara jína ke ti oro.”
- 11 Kixin antsí sínkí ti kjuaxrexinkaon jína ke ti ixrə náxrjón tsjehe.
Kohya íjnko nkehe chrókóyóhə tíha.
- 12 “Janhan éxi ti chojni chóna kjuaxrexinkaon jína la tjékian ti nkexro tjenkayáxin jína,
la ko ó jína nona la ko tjenkayáxian jína nkexrín sít'a ixra.
- 13 Ti chojni tjikosáyehe It'eni Díos la tóxríenhña ti nkehe jínahña;
méxra janhan la nínkakonhan ti kjuahnke la ko ti ixri chojni nchejé asén
la ko ti nkehe náxrjónhña níxja chojni.
- 14 Méxra janhan tjenkayáxian jína la ko tjánjua kjuaxrexinkaon jína,
la ko jína tianxian kaín nkehe la ko chonta kaín kjuachaxin.
- 15 Ti kjuachaxin chonta janhan mé t'etoaxín ti sin rey la ko janhan tjínkĩtsa ti sin t'etoan kixin jína ts'etoan sin.
- 16 Ti kjuachaxin kuéntana mé t'etoaxín ti sin t'etoan,
la ko janhan tjínkĩtsa kaín ti sin nchekitoexín ijie kixin ndoá sich'e sin ti ixra.
- 17 Janhan mé tjuaha ti nkexro tjuana,
la ko ti nkexro xritjeyá ti janhan mé ts'itja sin.
- 18 Ti nkehe tjete la ko ti kjuasàya la mé janhan tsjánjua,
la ko ti nkehe tjete tsjejehya.
- 19 Antsí sínkí ti nkehe tsotjahára ke ti oro kjónté imá náxrjón,
la ko antsí jína ti nkehe tsotjahára ke ti plata imá tjete.
- 20 Janhan mé xria ti ntje ti sin ndoá tjenkayáxin la ko ti ntja jína.
- 21 Ti sin tjehe ti janhan mé tsotjaha sin nkehe jína,
la ko tsokaón ndəe sin ti nkehe tjete.
- 22 *It'eni Díos mé kjuích'éna ch'an ti janhan,
ti xránkixixín kjuích'éna ch'an kaín nkehe.
- 23 Janhan mé ti xránkixixín k'óna,
la xráxín itjén ti naxa k'ónahña chjasintajni.

- 24 Ti naxa k'ónahña ti ndañaao imá ijie mé k'óna janhan la ko ti naxa kohya ndarío la ko ti sít'axrje inta.
- 25 Ti naxa kjuák'ehya ti ijna la ko ti nteje la xráxín kjuak'é.
- 26 Ti naxa kjuích'énahña It'éni Díos ti chjasintajni la ko ti nonte la ko ti inche chjasintajni la ó xráxín itjén janhan.
- 27 Andá ti ó kjuak'e Díos ti nkajní éxi ijnko ika ijie la ko kjuak'e ti ndañaao imá ijie la ó ntiha tjétsjahá.
- 28 Kjaxin ti k'óna ti itji síin nkajní la ko ti kjuích'éna Díos ti tjia inta la kjaxin tjéntaxián janhan.
- 29 Janhan kjuak'é ti k'uítuehen ti ndañaao kixin sátsjihya ókjé, la ko ti kjuák'e ti xránkíxixín ti chjasintajni.
- 30 La ntiha kjuak'é janhan la kjuínkítsa ti ixra la imá kóchána la ko kóxrina kjuak'é ti itjen Díos.
- 31 Chàna itjén kixin ti chjasintajni kjuích'éna ch'an, la ko chàna kixin kjuích'éna ch'an ti chojni síin.
- 32 Andá ijie, xjeeni, tihín ti nkehe tsondáxrjan, náxrjón tsjak'e ti nkexro chréhe ti ntia kuéntana.
- 33 Chrokiénxian ti nkehe kuétuahan la chrókónoha,

- la chrókuítqehya tíha.
- 34 Náxrjón chrókuák'e ti nkexro tihin ti nkehe ndáxrjan la tsjak'echóhen ndója puerta ti ndona nkojnko ñao.
- 35 Ti nkexro ts'itja ti janhan mé ts'itja ti kjuachón, andá It'éni Díos tsoxrñin tíha.
- 36 Andá ti nkexro tsítóhe ti janhan, mé jehó sincheníhi asén, la kaín ti nkexro nínkakohen ti janhan mé tjinkaon sin its'en sin.”

**Ti kjuaxrexinkaon
jína t'éyehé chojni**

- 9** ¹ Ti kjuaxrexinkaon jína mé éxi ijnko nkexro kjuích'éna ndoe, la ko kjuích'éna yato castillo kuénté ti nchia.
- ² La ko kjuasin ijnko kia la ik'uén iko tsochján, la k'óna ti vino tsíkjiko nkehe xraxé náxrjón la kjuák'ekjen chritaón ti mesa.
- ³ La k'uetuehen tjan ti chojnichjin ch'exín ixra sátsji chritaón ti ijna imá noi itjen ti chjasin, la itsen ts'èya:
- ⁴ “Xrákira ntihi jahara chojni naxa noahñara jína.” La ko ndáche tjan ti sin tjenkayáxinhña jína:
- ⁵ “Xrákira sintera la ko its'ira ti vino kjuít'ána.”

⁶ T̄itohéra ti kjualont̄i landá
jína ts'ejora
la ko ts'ájira ti nt̄ia chón̄ta
kjuaxrexinkaon chaxín jína.

⁷ Ti chrókjuenduehé ti chojni
nduáhya nixja la kjá jehó
chrók'uándaxíhan sin,
o ti chrókjuenduehé chojni
imá jiehe la kjá tsjanoá sin
ti jaha.

⁸ Chrokjuenduéhya ti chojni
imá t'ándaxíhan, ti náhi la
imá tsonínkakohen sin ti
jaha.

Ícha jína chrókjuenduehé ti
chojni nohe landá ant̄sí
tsotjuaha sin.

⁹ Tjinkĩtsa ti nkexro nohe la
ant̄sí tsonohe.
Tjákohé ti nkexro jína la
ant̄sí ts'itja.

¹⁰ *Ti kjuaxrexinkaon jína la
xránkixixín ti tjikosayeheni
It'eni Díos;
Ti choxián ti nkexro imá
tjóa la tsochonta ti
kjuaxrexinkaon jína.

¹¹ Ti tsjéyá ti kjuaxrexinkaon
jína la tíha tsjajon itsjé ñao
la ko itsjé nánó tsjak'e.

¹² Ti tsonoha la ts'ayéhé ti
nkehe jína.
Andá ti ts'óna ijnko
chojni tjatenkíhi la tíha
tsjasótexián.

¹³ Ti kjualont̄i la éxi ijnko
chojnichjin imá t'óyako
la ko chjiñé nixja la noehña
ninkehó,

¹⁴ tjetjaxin tjan ndója ndoe tjan
o tjak'etjaxin tjan ijnko silla
chritaón ti ijn̄a imá noi
kuenté ti chjasin.

¹⁵ T'éyeh̄e tjan ti chojni
t'atsínka ti nt̄ia,
kjónté ixra jína xrit'ejóxin sin,

¹⁶ la ndáchro tjan: “Xrákira ntihi
chojni ndasoá noehña.”

La ko ndáche tjan ti chojni
tjenkayáxinhña jína:

¹⁷ “Ti ñnt̄a chrókueé la imá ixé,
la ko ti niot̄ja chrókjonte imó
la ant̄sí náxrjón.”

¹⁸ Kjánchó noehña sin kixin
ntiha tjejó ti nchakuén ti
sin tsík'en.

Ti sin k'uéyeh̄e tjan la ó tjejó
sin nkaxehen ti t̄oye n̄inka
ts'enxín chojni.

10 ¹Ti kjuaxrexinkaon jína
chrónka Salomón:

Ti ixjan chón̄ta kjuaxrexinkaon
jína la nchechéhe ti it'é,
andá ti ixjan lont̄i la
nchek'ává ti ñné.

² Ti nkehe imá tjehe kjuacha
sin kixin ti nkehe nduáhya
kjuích'e sin la ó chónkó,
la ti nkexro jína tjejó la
sich'iyéhya sin chojni la
xikaha isé ts'ejó sin.

³ It'eni Díos la títoehya ts'enxín
kjinta ti nkexro ndoa itjen;
kjánchó tsjajonhña ch'an ti
nkehe tjinkaon ti chojni
jínahña.

⁴ Ti nkexro ch'ehya ixra la
tsonóa,

- andá ti nkexro tóxakohen sich'e ixra la tsorico.
- ⁵ Ti nkexro itjá ti ñao t'óna nkehe la ijnko chojni nohe jína,
andá ti nkexro t'ajua ti ñao t'óna la imá tsosuéhe.
- ⁶ It'éni Díos la ncheñao ti nkexro jína tjejó,
andá ti nkexro nduáhya tjenkayáxin la nchemá ti nkehe jínahña ich'e.
- ⁷ Ti nkexro ndoá itjen la nkochrín tsoxraxinkaon chojni,
andá ti nkexro nduáhya tjenkayáxin la náhí.
- ⁸ Ti nkexro nohe la kaín asén sinchexiteyá ti nkehe tsík'ituehen,
andá ti chojni chjiñé nixja mé ts'itjáña.
- ⁹ Ti chojni jína ixri ti ntja ndoá la tsochrakonhña,
andá ti chojni ixri ti ntja nduáhya la tsonoxín ti ijie chóna sin.
- ¹⁰ Ti chojni tjanka xrakon ch'iyehé kícho mé tíha la tsjikao kjuat'ává la ko ti chojni chjiñé nixja la ts'itjáña.
- ¹¹ Éxi ti t'axrje inta tjajon kjuachón mé xikaha ti nkehe nixja ti nkexro ndoá itjen,
andá ti chojni jínahña la nchemá ti nkehe jínahña ich'e.

- ¹² *Ti kjuachjinoxíhin la tjikao ti tjajon chojni;
andá ti tsotjueheni kíchóni la ts'itjáña kaín ti ijie.
- ¹³ Ti nkehe nixja ti chojni nohe la chóna ti kjuaxrexinkaon jína;
andá ti sin lontí la tsjasótexín ti nkehe chjiñé nixja.
- ¹⁴ Ti chojni nohe la tjenkayáxin kixin imá sínkí ti kjuaxrexinkaon jína;
andá ti chojni lontí la ti nkehe nixja mé tsjikao kjuaxikaon ts'itjáñaxín sin.
- ¹⁵ Ti sin rico la ti nkehe chóna sin la t'ayakohen ti jehe sin éxi ijnko tjat'o tsehe;
andá ti sin nóa la tsjasótexín sin ti nóa sin.

Esta ilustración
no está
disponible.

Tjat'o tsehe
(Pr. 10:15)

- ¹⁶ Ti ixra ich'e ti sin ndoá tjejó la mé tsjacha kixin kjuaxróxin ts'ejó sin,
andá ti nkehe tsjacha ti sin nduáhya tjenkayáxin la mé ti ijie.
- ¹⁷ Ti nkexro titekaon ti ó xrjenduehe la ts'aji ti ntja tjajon kjuachón.

- Andá ti sin titekakonhña la tsjichrèe sin.
- 18 Ti nkexro ch'ia la nchemá ti kjuanínkaon kuènté la ti nkexro imá xritjonta iso chojni la mé ijnko chojni lontì.
- 19 Ti chojni chjiñé nixjé la tjasin ijie;
andá ti nkexro jína tjenkayáxin la chjiñéhña nixja.
- 20 Éxi ti plata náxrjón, tjete sínkí ti nkehe nixja ti chojni jína,
andá ti chojni tjenkayáxinhña jína la ninkehó sínkíhya ti nkehe nixja sin.
- 21 Ti nkehe nixja ti chojni jína la tjinkítsa nchónhña chojni;
andá ti chojni lontì la táhó t'itjáñaxín sin kixin tjenkayáxinhña sin jína.
- 22 Ti ó It'eni Díos sincheñao ijnko chojni la antsí jína ts'ejó sin,
kjánchó ti nkexro tóxakohen sich'e ixra la ninkehó tsjachahya sin.
- 23 Ti nkexro lontì la tóxríhìn tsakítsje kjuasáye;
andá ti nkexro nohe la tóxríhìn ti kjuaxrexinkaon jína.
- 24 Ti nkehe chrákonhen ti nkexro tjenkayáxinhña jína la táha tsíhi sin;
andá ti sin jína la ts'áyéhe sin ti nkehe jína tjinkaon sin.
- 25 Éxi chrók'uat sínka ijnko xrintoxejnki mé xíkaha chrók'uitjáña ti sin tjenkayáxin ti nkehe jínahña;
andá ti sin tjenkayáxin jína la jína ts'ejó sin nkochríxín.
- 26 Éxi vinagre nchekjote ñeno chojni o éxi ihnchi tjiankí ikon chojni,
mé xíkaha ti chojni séhe nchekoninkaon sin ti lamoé sin.
- 27 Ti sin tjikosáyehe It'eni Díos la itsjé ñao ts'ejó sin,
kjánchó ti sin tjenkayáxin ti nkehe jínahña la séhya ts'ejó sin.
- 28 Ti nkehe tjejóchóhen ti sin jína la mé tsjajon kjuachéhe
andá ti nkehe tjejóchóhen ti sin tjenkayáxin ti nkehe jínahña la ó chónkó.
- 29 It'eni Díos la t'ayakohen ti sin t'aji ti ntíe ch'an,
andá ti sin ich'e nkehe jínahña la sinchek'itjáña ch'an.
- 30 Ti sin jína la ts'itsínkahya sin,
andá ti sin tjenkayáxin ti nkehe jínahña la í ts'ejóhya sin chjasintajni.
- 31 Ir'ua ti chojni jína la t'axrjexín kjuaxrexinkaon jína,
andá ti chojni nixja ti nkehe náxrjónhña la ts'itjáña sin.
- 32 Ti chojni jína la nixja sin nkehe jína tsjinkítsa íjnko chojni;

andá ti sin tjenkayáxin ti
nkehe jínahña la jehó
nkehe náxrjónhña nixja
sin.

11 ¹It'eni Díos tóxríenhña
ti nkexro nduáhya
nchekjiinxín nkehe,
andá tóxríhín ch'an ti nkexro
ndoá nchekjiinxín ti nkehe
nchekji.

² Ti kjuahnke mé tjikao
kjuatosuéhe,
andá ti sin nkehya la tjakoxin
kixin jína nohe sin.

³ Ti tjenkayáxin chojni jína la
tjinkitsa kixin jína ts'ejó sin,
andá ti chojni ch'iyehé kícho
mé ts'itjáñaxín sin ti ch'ia
sin.

⁴ Ninkehó sínkíhya ti nkehe
tjete chóna chojni ti ñao
sinchekitoexín Díos,
andá ti chojni ndoá tjakoxin
mé tsaá sin.

⁵ Ti ndoá tjenkayáxin ti chojni
jína la tíha mé tjéndoa ti
ntje sin.

Andá ti chojni tjasin ijie
la ts'itjáñaxín sin ti ntja
jínahña ixri sin.

⁶ Ti nkehe ndoá tjenkayáxin ti
chojni jína la tíha tsaáxin
sin.

Andá ti sin ch'ia la ti nkehe
tjinkaon sin tsochóna
sin itsjé nkehe la éxi
tjéjochjinaxín sin tíha.

⁷ Ti its'en ti chojni tjenkayáxin
ti nkehe jínahña la kjaxin
its'en ti nkehe tjenkayáxin
sin

la ko ti nkehe tjenkayáxin sin
tsochóna sin mé ts'itjáña
kjaxin.

⁸ Díos tsjinkitsa ti chojni jína
kixin jína ts'axrjexín sin
kaín nkehe náxrjónhña
tsohen sin.

Andá ti chojni tjenkayáxin ti
nkehe jínahña la ts'atsínka
sin itsjé nkehe náxrjónhña.

⁹ Ti nkehe nixja ti sin
tjenkayáxin ti nkehe
jínahña la nchek'itjáñaxín
sin íso chojni;

andá ti kjuaxrexinkaon
kuénté ti sin jína la tjinkitsa
kixin ts'axrjexín sin jína.

¹⁰ Ti tsjacha sich'e ixra ti chojni
jína la tsochéhe ti chjasin,
andá tsochéhe chojni ti
ó its'en ijnko chojni
tjenkayáxin ti nkehe
jínahña.

¹¹ Ti ijnko chjasin tjejó chojni
jína kjuíncheño Díos la
antsí jína tsjak'e ti chjasin.

Andá ti nkehe ndáchro
ti chojni jínahña la
ts'itjáñaxín ti chjasin.

¹² Ti nkexro chónahya
kjuaxrexinkaon jína la
titekakuenhña kícho.

Andá ti nkexro chóna
kjuaxrexinkaon jína la
chjiñéhña nixja.

¹³ Ti chojni xriko kjuach'ia la
chronka kaín ti nkehe ómó
sítóhen.

Andá ti nkexro jína, la kjónté
nohe ichrén nkehe sítóhen,
la táníkoá.

- 14 Ti kohya nkexro nohe ts'et̥oan ti chjasin la tsokohya kjuaxróxin.
Andá ti siín itsjé ti nkexro jína tjenkayáxin la jína chrókjuák'e ti chjasin.
- 15 Jehya jína chróndáchrua kixin chrókjuènk̥a ti nkehe síká íjnko chojni chóxinhña,
 ícha jína chrókjuínk̥itsahya sin kixin ndá jína chrókjuak'e.
- 16 Ti chojnichjin jína asén la ts'áyéhe kjuasàya.
Andá ti chojnindoa xrahya tónínkaon la chichaon ó tsjacha sin.
- 17 Ti nkexro tjink̥itsa íjnko chojni la kjuaxróxin tsjak'e;
andá ti chojni jiehe la jehó nchekjasótexín asén.
- 18 Ti nkehe tsjacha ti chojni tjenkayáxin ti nkehe jínahña la jehó kjuach'ia,
andá ti nkexro ich'e ti nkehe jína la éxi chrók'ueñka sin ti nkehe jína la tsotjá sin kaín ti nkehe jína, tsjejehya.
- 19 Ti nkexro ndoá ixri, jína la isé tsjak'e;
andá ti nkexro tjenkayáxin ti nkehe jínahña la xritjeyá ti nkehe ts'enxín.
- 20 It'éni Díos nínkakohen ti chojni ich'e nkehe jínahña;
andá ti sin ndoá ixri la tóxríh̥in ch'an.
- 21 Ijnko nkehe la chaxín, ti nkexro tjenkayáxin ti

- nkehe jínahña la tsjasóte sin.
Andá ti chojni ndoá tjejó la kjuaxróxin sátsji sin, tsjasótehya sin.
- 22 Éxi íjnko koch'aninko oro tjenta xrito íjnko kochíno mé xíkaha ti chojnichjin náxrjón tsjehe ndá chóntahya kjuaxrexinkaon jína.
- 23 Ti nkehe tjinkaon ti chojni ndoá ixri la ts'axrje jína;
andá ti nkehe tjinkaon ti chojni tjenkayáxin ti nkehe jínahña la jehó ts'itjáñaxín.
- 24 Ti sin tóxikayehe ti nkehe chón̥ta la ḁntsí itsjé tsochón̥ta sin;
andá ti chojni tjekohen la tsonóa sin.
- 25 Ti chojni nchek̥itonhen ti sin nóa ti nkehe chón̥ta la jína ts'ejó,
 la ko ti nkexro sinchek̥itonhen jnko vaso ìnt̥a íjnko chojni la kjaxin íso chojni tsjajon sin ìnt̥a its'i ti nkexro kjuajon.
- 26 Ti nkexro jehó t'enkachjina ti noa la sinchenot̥on chojni ti nkexro a;
andá ti nkexro sinchek̥ji ti noa la tjikosáyehe ti sin t'ena.
- 27 Ti tsjéyá ti nkehe jína la ts'ayéhé kjuasàya;
andá ti tsjéyá ti nkehe jínahña la t̥íha ts'itjáñaxián.
- 28 Ti nkexro imá tsotjinkaon ti nkehe chón̥ta la t̥íha tsjasótexín;

andá ti nkexro jína la
tsochón_ta nixi_en fuerza la
tsoyóh_e sin éxi ijnko inta
yoa.

²⁹ Ti nkexro t'ayakuenhña ndoe
la ko ti nkehe chón_ta la
ts'itjáña kaín;

la ko ti nkexro lo_nt_i la
ticháx_in sich'ehe ixr_a ijnko
chojni nohe.

³⁰ Ti chojni jína la mé yóh_e éxi
ijnko inta t'óna ito tsjajon
kjuachón;

andá ti nkexro jína tjakohe
íso chojni la chón_ta sin
kjuaxrexinkaon jína.

³¹ *Ti chojni ndoá tjejó la tsjacha
nkehe jína ntihi chjasintajni;
andá ti sin tjasin iji_e la jehó ti
nkehe jínahña tsjacha sin.

12 ¹ Ti nkexro tjinkaon
tsoxrenduéhe la tóxríh_in
ti kjuaxrexinkaon jína;
andá ti nkexro tjinkakonhña
tsoxrenduéhe la éxi ijnko
iko xikaha.

² It'éni Díos la ncheñao ti
nkexro jína tjenkayáxin;
andá ti nkexro ich'e ti nkehe
nduáhya la sinchekjasóte
Díos.

³ Ti sin tjejá ti nkehe jínahña
la kjuaxróxinhña ts'ejó sin,
andá ti sin ndoá tjejó la
kjuaxróxin ts'ejó sin éxi
ijnko inta chón_ta nuèè la
xitjahya sátsji ókjé.

⁴ Ti chojnichjin jína la éxi ijnko
corona chón_ta ti xii;

andá ti chojnichjin chontahya
kjuasàya la éxi ijnko ichin
tsích'r'enka chón_ta ti
ntahueso.

⁵ Ti chojni jína la tjenkayáxin
sin sich'e sin ti nkehe ndoá;
andá ti sin nduáhya
tjenkayáxin la ti nkehe
nixja sin la jehó kjuach'ia.

⁶ Ti nkehe nixja ti chojni
tjenkayáxinhña jína la éxi
ijnko trampa ts'enxín iso
chojni;

andá ti nkehe nixja ti sin jína
tjejó la tsaáxin chojni.

⁷ Díos sinchek'itjáña ti sin
tjenkayáxin ti nkehe
jínahña, la í tsokohya sin;
andá xjeen ti sin ndoá ixri la
jína ts'ejó sin.

⁸ Éxi ti kjuaxrexinkaon chón_ta
ijnko nkexro la xikaha
tjikosáyehe sin kjaxin,
andá ti chojni chón_tahya
kjuaxrexinkaon jína la
tjinkakonhña chojni.

⁹ Ícha jína ijnko chojni
tjetoanhña la chón_ta
nkexro ch'ehe ixr_a,
andá kanhño jína ti imá
sinchenke chojni landá
chrók'uenxín kjinta.

¹⁰ Chojni jína la jína t'ayakohen
ti iko chón_ta;
andá ti chojni jínahña la
tikonoéhña ninkexró.

¹¹ Ti nkexro ich'e ixr_a no_ntee la
tsochón_ta nchónhña nkehe
sinie;

- andá ti nkexro chréhe ti nkehe
sínkíhya la chóntahya
kjuaxrexinkaon jína.
- 12 Ti chojni tjenkayáxin ti
nkehe jínahña la tóxríhín ti
nkehe chóna ti sin xriteé;
andá ti chojni jína la éxi
ijnko inta t'óna itsjé toxé.
- 13 Ti chojni nixja ti nkehe
jínahña la mé tíha ijnko
trampa tsjasótéxín;
andá ti chojni jína la xrahya
ts'axrjekjanxín sin ti
kjuaxikaon sín.
- 14 Ti nkexro jína nixja mé
tsjacha sin ijnko nkehe jína
la ko ti sin ich'e nkehe jína la
jína tsoxenkehe sin.
- 15 Ti chojni lontí la ndáchro sin
kixin ndoá ich'e sin,
andá ti chojni nohe la tjinkaon
chrókuihin ti kjuaxrexinkaon
jína kuénté iso chojni.
- 16 Ti chojni lontí la tjoka
tónínkaon;
andá ti chojni nohe, la
kjónté k'uándaxíhín sin, la
tónínkakhñña.
- 17 Ti nkexro chóna kjuasáye la
ndoá chronka;
andá ti nkexro nduáhya
chronka nkayakon ti juez
la imá ch'ia.
- 18 Ti chojni hjiñé nixja la
ncheníhi asén iso chojni;
La ti nixja ti chojni nohe la
éxi ijnko xroan tsitoéxín
chojni jína.
- 19 Ti nkehe nixja ti chojni
chóna kjuasáye la xitjahya
ts'itjáña,
- andá ti nkehe nixja ti nkexro
xriko kjuach'ia la tjoka
ts'itjáña.
- 20 Ti nkehe tjenkayáxin ti
chojni jínahña la jehó
kjuach'ia tíha;
andá ti chojni tjajon
kjuaxrexinkaon jína la
tjinkítsa iso chojni la tjikao
kjuachéhe.
- 21 Ti chojni jína la
tsjasótéxínhña ti
chrókóhen nkojín nkehe
náxrjónhña;
andá ti chojni jínahña la kaín
ti nkehe jínahña sich'e la
tsjasótéxín.
- 22 It'éni Díos la nínkakohen
ch'an ti chojni imá ch'ia,
andá chéhe ch'an t'ikon ch'an
ti chojni ich'e nkehe ndoá.
- 23 Ti chojni nohe la
nchenkexínhña kixin nohe;
andá ti chojni lontí la
tjakoxín kixin chóntahya
kjuaxrexinkaon jína.
- 24 Ti nkexro nohe ich'e ixra la
chr'éxín ts'etuehen ch'an
iso chojni;
andá ti chojni séhe la
sich'exón ixra.
- 25 Ti itsi ijnko kjuaxikaon la
tíha nchek'ává chojni;
andá ti itan jína mé
nchechéhe chojni.
- 26 Ti chojni jína la jína tsítaón
ntja tsjinkítsa kícho;
andá ntje ti chojni jínahña la
tjichròdexín sin.
- 27 Ti nkexro séhe la t'ónáhña
iko la ko nchechjánhña va;

andá ti chojni séhya la
tsochónta sin nchónhña
nkehe jína.

² Ti ntja kuèté ti chojni jína la
tsjikao kjuachón;
la ti ntja mé kohya ti its'en
chojni.

13 ¹ Ti ixjan jína nohe
la titekaon ti nkehe
kjuakohe it'é;

andá ti nkexro nchejié asén la
tjinkakonhña tsoxrenduéhe.

² Ti nkexro nixja jína la
ts'áyéhe nkehe jína;
andá ti chojni ch'ia la tsjacha
ti nkehe náxrxjónhña ich'e.

³ Ti nkexro chjiñéhña nixja la
tjuehe asén;
andá ti chojni chjiñé nixja la
jehó ts'itjáñaxín.

⁴ Ti chojni séhe tjinkaon
tsochónta nchónhña nkehe
la ninkehó tsochontahya;
andá ti nkexro ich'e ixra
jína la tsjacha tsochónta
nchónhña nkehe tjete.

⁵ Ti chojni jína la tóxríenhña ti
kjuach'ia;
andá ti chojni tjenkayáxin ti
nkehe jínahña la tsosuéhe
sin la ko ts'áyèhya sin
kjuasàya.

⁶ Ti nkehe jína ich'e chojni la
tjinkitsa kixin ijnko ntja
jína ts'aji sin;
andá ti nkehe jínahña ich'e ti
sin tjasin ijie la ts'itjáñaxín
sin.

⁷ Siín chojni ndáchro kixin rico
sin, kjánchó chóntahya sin
ninkehó,

la siín chojni ndáchro kixin
nóa sin, kjánchó chónta sin
kaín nkehe.

⁸ Ti chojni rico la ti nkehe tjete
chónta sin la tíha tsjinkitsa
ti ó itsi ijnko kjuaxikaon
chrók'uexin sin,

andá ti chojni nóa la kohya
nkexro sinchechrákon kixin
chóntahya sin ninkehó.

⁹ Ti chojni ndoa ixri la éxi ijnko
xrohi náxrxjón t'inkaséñaxín
la tjajon kjuachéhe;
andá ti chojni tjenkayáxin
nkehe jínahña la éxi ijnko
xrohi tsík'anka.

¹⁰ Ti chojni nchejié asén la jehó
xritjeyá kjuanínkaon;

Esta ilustración
no está
disponible.

Xrohi
(Pr. 13:9)

andá ti chojni titekaon ti
kjuaxrexinkaon jína la
chónta tsonohe sin jína.

¹¹ Ti chichaon t'áyéhe ti chojni
teé la tuénxín tjeje;
andá ti chichaon tjacha ti
chojni jína la tsinkák'ánkí.

¹² Ti nkehe chóhen chojni ndá
xiteyáhya la ncheníhi asén
chojni;

- andá ti nkehe xiteyá la imá tsochèxin chojni.
- ¹³ Ti nkexro tsitekakönhña ti nkehe xrákohe la tsjasóte; andá ti nkexro titekaon ti nkehe k'uítuehen la jína tsjacha sin.
- ¹⁴ Ti nkehe tsjako ti nkexro nohe la éxi ti ìnta tjajon kjuachón, la ti nkexro tsitekaon la tsokohya kjuaxikaon ts'enixín sin.
- ¹⁵ Ti nkexro jína tjenkayáxin la chónthehe chojni kjuasàya; andá ti nkexro xrich'ia la ts'itjáña.
- ¹⁶ Ti chojni nohe jína la tjenkayáxin jína ti ixra sich'e; andá ti chojni lontj la tjakoxin kixin chóntahya kjuaxrexinkaon jína.
- ¹⁷ Ti chojni nduáhya tjixín ixra la tjikao kjuaníkaon; andá ti nkexro ndoá tjixín ixra la éxi ijnko xroan tsitoexín chojni jína.
- ¹⁸ Ti nkexro tóxrienhña tsoxrenduéhe la tsochóna kjuatosuéhe la ko tsonóa; andá ti nkexro titekaon ti ó xrenduéhe la ts'áyéhe kjuasàya.
- ¹⁹ Ti ó xiteyá ti nkehe tjenkayáxini la tóchéhe aséni; andá ti chojni lontj la tjinkakönhña tsítóhe ti nkehe jínahña.
- ²⁰ Ti nkexro xrico ijnko chojni nohe la kjaxin sin ts'itja sin;

andá ti nkexro t'iton ti chojni lontj la kjaxin sin tsjasóte sin.

- ²¹ Ti nkexro tjasin ijie la chréhe kaín kjuaxikaon ti jehe sin; andá ti chojni jína la tsjacha sin ti nkehe jína.
- ²² Ti ó its'en ti nkexro jína ndá tsítóhe ti nkehe k'uéchóna la ts'áyéhe ti xjeen sin la ko ti ìnté sin; andá ti nkehe kuèté ti chojni tjasin ijie la ts'áyéhe ti chojni jína tjejó.
- ²³ Ti nontee ijnko chojni nóa la t'óna nchónhña nkehe sinie, kjánchó ti síin chojni ch'iyehe ti jehe sin la ts'itjáña kaín tíha.
- ²⁴ Ti chojni tjenduéhña xjeen la tjakoxin kixin tjeuhya; andá ti nkexro tjeuhe ti xjeen la tjenduéhe.
- ²⁵ Ti chojni jína la sinie sin hasta tókjehe sin; andá ti chojni jínahña la t'enixín sin kjinta.

14 ¹ Ti chojnichjin chóna kjuaxrexinkaon jína la t'ayakohen ti ndoe; andá ti chojnichjin chóntahya kjuaxrexinkaon jína la nchek'itjáña ti ndoe.

² Ti nkexro ndoá ixri la tjikosáyehe It'eni Díos; andá ti nkexro ixri ti ntja jínahña la tjinkakönhña sin Díos.

³ Ir'ua ti chojni lontj la jehó nixja ti nkehe kjuahnke;

- andá ti nkehe nixja ti chojni
chónta kjuaxrexinkaon jína
la jína ts'ejó sin.
- ⁴ Ti kohya koxinta sich'e ixra
la ts'ónahña ninkehó;
andá ti jína ich'e ixra ti
koxinta la itsjé nkehe
ts'óna.
- ⁵ Ijnko nkexro jína la ch'iyehya
ti nkexro nchekitoxín;
andá ti nkexro nduáhya
tjenkayáxin la jehó tjasin
kjuach'ia.
- ⁶ Ti chojni tjtatènkíhi la, kjónté
tjeyá sin ti kjuaxrexinkaon
jína, la ts'itjahya sin;
andá ti chojni nohe la xrahya
ts'itja sin ti kjuaxrexinkaon
jína.
- ⁷ Titohé ti chojni lontí
kixin ts'itjáhya
kjuaxrexinkaon kixin ti
nkehe tsonixja sin.
- ⁸ Ti kjuaxrexinkaon jína la
tsjinkítsa ti chojni nohe
kixin jína ts'aji sin,
andá ti chojni lontí la jehó ti
kjualontí ch'iyehé asén sin.
- ⁹ Ti sin lontí la tjano sin kjónté
chónta sin ijie;
andá Díos mé tóxríhin ti ixra
jína ich'e ti sin tjenkayáxin
jína.
- ¹⁰ Jehó asén chojni mé nohe ti
kjuaxikaon chónta,
la kohya íjnko nkexro tsonohe
ti kjuachéhe chónta sin.
- ¹¹ Ndoe ti chojni tjenkayáxin
nkehe jínahña la ts'itjáña;

- andá ndoe ti chojni jína la
kjuaxróxin ts'ejó sin.
- ¹² *Siín ntia éxi jína tsjehe
t'ikon chojni,
kjánchó ti tsjixixín la ts'enxín
sin tíha.
- ¹³ Kjónté tjano íjnko chojni la
t'ává ti asén sin,
andá ti tsjixin tsjano sin la
naxa síin ti kjuat'ává.
- ¹⁴ Ti chojni tsjichròe la
tsjasótexín ti ixra jínahña
kjuích'e;
andá ti chojni jína la
tsochéhe kixin ti nkehe
jína kjuích'e sin.
- ¹⁵ Ti chojni lontí mé xrahya
titekaon kaín.
Andá ti chojni tjenkayáxin
jína la tsjehe jína nkexrín
ts'aji.
- ¹⁶ Ti chojni nohe la tóxakohen
la titohe ti nkehe jínahña;
andá ti chojni lontí la ihnke
sin la tóxakuenhña sin.
- ¹⁷ Ti chojni xrahya tónínkaon
la tjoka ich'e sin nkójín
kjualontí;
kjánchó ti nkexro
tjenkayáxin la tjacha
tjaníhi tíha.
- ¹⁸ Ti sin chóntahya
kjuaxrexinkaon jína la ti
kjualontí ó tsjacha sin;
andá ti sin chónta
kjuaxrexinkaon jína la
antsí tsonohe sin.
- ¹⁹ Ti sin jínahña mé tsixíhin
toch'in sin ti sin jína

- la ko ti sin tjasin ijie la
tsjanchak'á sin nkehe ndoe
ti sin jína tjejó.
- 20 Ti sin nóa la hasta ti sin t'iton
sin tóxrìenhña sin ti jehe sin;
andá ti nkexro rico la sín
nchónhña nkexro t'iton sin.
- 21 Ti nkexro tjinkakonhña ti
nkexro chóxin la tjasin ijie;
andá náxrjón ts'ejó ti nkexro
tsjinkĩtsa ti sin nóa.
- 22 ¿A jehya tsjichròe ti nkexro
tjenkayáxin ti nkehe
jínahña ní?
Andá ti nkexro ich'e ti nkehe
jína la itsjé sin tjinkaon ti
jehe sin.
- 23 Kaín ti nkexro ich'e ixra la
jína tsjacha,
andá ti nkexro jehó nixja ndá
ch'ehya ixra la tsonóa.
- 24 Ti sin chóna kjuaxrexinkaon
jína la ti nkehe nohe sin
mé éxi ijnko corona,
andá ti sin lontí la jehó ti
kjualontí tsochóna sin.
- 25 Ti nkexro ndoa chronka la
tsjinkĩtsa ts'enhña ijnko
nkexro;
andá ti nkexro ch'ia la jehó
ncheníhi iso chojni.
- 26 Ti nkexro tjikosayéhe It'eni
Díos la Díos ts'ayakohen
ch'an ti jehe sin
kixin jína ts'ejó sin la ko ti
xjeen sin.
- 27 Ti nkexro nchexiteyéhe It'eni
Díos la éxi ti tjet'axrje inta
tsjajon kjuachón;
la ntiha mé tsokohya
kjuaxikaon ts'enxín sin.

- 28 Ijnko rey la chéhe ti ó
ts'etuēhen ch'an ijnko
chjasin ijie;
andá ti kohya chojni
ts'etuēhen ch'an la
tsosuēhe ch'an.
- 29 Ti nkexro tjokahya tónínkaon
la tjakoxin kixin imá nohe;
andá ti nkexro tjoka tónínkaon
la tjakoxin kixin lontí.
- 30 Ti nkexro kjuaxróxin itjen la
kanhño tóníhi,
andá ti nkexro chjinoxíhin la
ncheníhi ti cuerpo kuénté.
- 31 Ti nkexro ch'iyehé ti sin nóa
la tjikosayéhya sin ti nkexro
kjuích'éna ti jehe sin.
Andá ti nkexro tjinkĩtsa ti sin
nóa la tjikosáyehé sin Díos.
- 32 Ti sin jínahña la ts'itjáñaxín
sin ti ijie tjasin sin;
andá ti sin jína la ti nkehe
jína t'ayakohen ti jehe sin.
- 33 Ti kjuaxrexinkaon jína la
itjen nkaya asén ti sin jína
tjenkayáxin;
andá ti chojni lontí la ni
chóxinhña sin nkehe tíha.
- 34 Ti kaín chojni ich'e nkehe
jína la ti chjasin mé
ts'áyéhe kjuasáya;
andá ti tjasin sin ijie la jehó
kjuatosuēhe ts'ixin ti chjasin.
- 35 Ijnko rey la tóxríhin ti sin
ich'e ixra jína la tienxín,
andá tónínkakohen ch'an ti
nkexro tjajon kjuatosuēhe.

15 ¹Ti tsjatehé nkojína la
tsontá ti kjuanínkaon;
andá ti jiehe tsjatehé la antsí
ts'ánkí ti kjuanínkaon.

- ² Ti nkehe nixja ti nkexro nohe la tjajon kjuaxrexinkaon jína;
 andá ti nkehe nixja ti sin lontj la jehó nduáhya.
- ³ It'éni Díos la nkuixín tjetsjehe ch'an;
 t'ikon ch'an nkehe ich'e ti sin jínahña la ko ti sin jína.
- ⁴ Ti nixja chojni itan tjajon kjuaxróxin mé éxi ti inta yoa tjajon kjuachón;
 andá ti nkexro jiehe nixja la nchek'ává chojni.
- ⁵ Ti chojni lontj la tjinkakonhña ti nkehe tjako it'é sin;
 andá ti nkexro tjinkaon tíha la tjakoxin kixin tjenkayáxin jína.
- ⁶ Ndoe ti nkexro jína la síin nchónhña nkehe tjete;
 andá ti nkehe tjacha ti chojni jínahña la jehó kjuanínkaon.
- ⁷ Ti sin nohe mé xrichronka sin kjuaxrexinkaon jína;
 andá ti sin lontj la ni tjenkayáxinhña sin tsochronka sin tíha.
- ⁸ It'éni Díos mé tóxrìenhña ti iko t'óná ti sin jínahña la chjéhe sin ch'an;
 andá tóxrìhjn ch'an ti ó ti sin ndoá tjejó nixjehe sin ch'an.
- ⁹ It'éni Díos la tóxrìenhña ntje ti sin jínahña;
 andá tjejehe ch'an ti sin chréhe ti nkehe jína.

- ¹⁰ Ti nkexro tsítóhe ti ntja jína la antsí tsjasóte kixin tsoxrenduéhe jína;
 andá ti nkexro tjinkakonhña tsoxrenduéhe la its'en.
- ¹¹ Ti tjetsjehe It'éni Díos ti tòye síin ti sin tsík'en la ko ti its'en chojni,
 la nkexrín chrókónoehña ch'an nkehe tjenkayáxin asén chojni.
- ¹² Ti chojni titekakonhña tóxrìenhña kixin ijnko nkexro tsjenduéhe ti jehe sin,
 la ko tóxrìenhña sin ts'iton sin ti sin chóna kjuaxrexinkaon jína.
- ¹³ Ti ijnko asén chojni chéhe la t'ikoni ti nkayakon sin;
 andá ti nóaxin tjejó sin la t'ikoni kixin t'ává sin.
- ¹⁴ Ti nkexro tienxín la xritjeyá kixin antsí tsonohe;
 andá ti chojni lontj la jehó ti nkehe kjualontj nixja sin.
- ¹⁵ Kaín ñao náxrjónhña tjejó asén ti sin t'ává;
 andá ti sin chéhe asén la kaín ñao la náxrjón tjejó sin.
- ¹⁶ Ícha jína chróchóntahyani itsjé nkehe la chrókjuikosáyeheni It'éni Díos,
 ke chróchóntani itsjé nkehe tjete landá kjuaxróxinhña chrók'uejóni.
- ¹⁷ Ícha jína chrókjonieni nio ko xijnta ó ti síin kjuaxróxin;
 ke chrókjonieni into ndá kohya kjuaxróxin.

- 18 Ti chojni tjoka tónínkaon la xrahya tjasin kjuanínkaon; andá ti nkexro tjokahya tónínkaon la nkochrín kjuaxróxin tjejó.
- 19 Ti ntie ti chojni séhe la éxi ich'i sín; andá ntie ti chojni jína la náxrjón.
- 20 Ti ixjan nohe jína la nchechéhe ti it'é; andá ti ixjan lontí mé tjikosayéhya ti ñé.
- 21 Ti nkexro lontí la tóxríhín ti nkehe kjualontí tjenkayáxin; andá ti nkexro chóna kjuaxrexinkaon jína la jehó tjeđuéhe asén.
- 22 Ti kohya nkexro tsjajon kjuaxrexinkaon jína la xitjahya jína tsohen ixra; andá ti sín itsjé chojni tjajon kjuaxrexinkaon jína la jína tsohen ti ixra.
- 23 Náxrjón chéhe ti nkexro jína tsjatehe ijnko nkehe; la antsí náxrjón ti chrókjuatehe sin jína ti ó chaxín tichánxin.
- 24 Ti sin nohe la ijnko ntia tsjajon kjuachón sátji sin, la tsítóhe sin ti ntia chrók'uitjáñaxin sin.
- 25 It'éni Díos la sinchek'itjáña ch'an ndoe ti sin nchehnke; andá ts'ayakohen ch'an nontee ti sin ik'án.
- 26 It'éni Díos la tóxríenhña ti nkehe tjenkayáxin ti sin jínahña;

- andá tóxríhín ch'an ti nkehe jína nixja chojni.
- 27 Ti nkexro tjinkaon tsjacha itsjé chichaon la ti sin ndoe ti nkexro a la kjuaxróxinhña ts'ejó sin; andá ti nkexro tjinkakonhña tsjacha ti chichaon nduáhya tjiixin la nkochrín kjuaxróxin ts'ejó sin.
- 28 Asén ti chojni ndoa tjejó la tjenkayáxin ti nkehe jína tsonixja; andá ir'ua ti chojni jínahña la chjiñé nixja sin ti nkehe jínahña.
- 29 It'éni Díos la chrókóchjinehña ch'an ti sin tjasin ijie; andá tjetihin ch'an ti nkehe tjanchia ti sin ndoa tjejó.
- 30 Ti ijnko nkexro chéhe la sinchchéhe asén iso chojni; la ko ti tsihin chojni ijnko nkehe jína la antsí náxrjón ts'ejó sin.
- 31 Ti nkexro tihin ti kjuaxrexinkaon jína tjajon kjuachón la ts'ejóko sin ti nkexro antsí nohe.
- 32 Ti nkexro tjinkakonhña tsoxrenduéhe la mé sincheníhi asén; andá ti nkexro tsihin ti kjuaxrexinkaon jína la tienxín jína.
- 33 Ti nkexro tsjikosáyehe It'éni Díos la It'éni Díos tsjajon ti kjuaxrexinkaon jína,

la ko ti nkexro tjinkaon
ts'áyéhe ti kjuasàya la
tichánxìn sinchejiéhya asén
sin.

16 ¹Ti chojni la tjenkayáxin
ti nkehe sich'e,

kjánchó jehó Díos tsondáchro
ti nkehe chaxín tsohen.

²Kaín chojni la ndáchro kixin
ndoá ti nkehe ich'e sin,
kjánchó jehó It'éni Díos mé
nchekitoexín ti nkehe
tjenkayáxin sin.

³Chrokuítóehé It'éni Díos ti
ixra tјénkayáxian sich'e,
landá xikaha chaxín
tsoxiteyá tíha.

⁴Kaín ti nkehe kjuích'éna It'éni
Díos la chóna ijnko ixra;
la kјaxin kjuích'éna ch'an
ti nkexro jínahña kixin
tsjasóte ti ñao tsјixixín.

⁵It'éni Díos la tóxríenhña ti
chojni nchejié asén,
la ti chojni xikaha ich'e la
tsjasóte sin.

⁶Ti tјuehéni chojni la ko jína
nchexiteyáni, la tíha mé
ts'óxika ti ijie kjuasini.
Ti tsјikosáyeheni It'éni Díos
la tsítóheni kaín ti nkehe
jínahña tјenkayáxini.

⁷Ti tóxríhìn It'éni Díos ti
nkehe ich'eni,
la kјónté ti nkexro nínkaon,
la kjuaxróxin ts'ejókoni sin.

⁸Ícha jína nóa la ko jína itјen,
ke ti chróchonta itsјé nkehe
kixin kjuích'iyehé chojni.

⁹Ti chojni la tјenkayáxin nke
ntja tsákja,

kjánchó jehó It'éni Díos
tsondáchro nketí sátsji sin.

¹⁰Ti rey la nixja ti nkehe
tјinkaon Díos,
la ndoá nchekitoexín ch'an
ijie chojni.

¹¹Ti báscula tјiinxín ndoá mé
tјinkaon It'éni Díos;
kixin kaín ti nkehe ndoá
xrachroyá tóxríhìn ch'an.

Esta ilustración
no está
disponible.

Báscula
(Pr. 16:11)

¹²Ijnko rey la tóxríenhña
ti chojni ich'e ti nkehe
nduáhya,
kixin ti itјen ch'an t'etoan ch'an
la ticháxin jína ts'ejó chojni.

¹³Ti rey la tјuehe ti nkexro
nixja nkehe ndoá,
la tјinkaon ch'an ti nkexro
nixja nkehe chaxín.

¹⁴Ti kjuanínkaon kuénté ijnko
rey la ts'enxín chojni;
kjánchó ti chojni chóna
kjuaxrexinkaon la tsјacha
sinchentá ti kjuanínkaon
kuénté ch'an.

- 15 Ti tsochéhe ti rey la
kjuaxróxin ts'ejó chojni;
la ti tjinkĩtsa ch'an chojni mé
éxi ichrin xrakoa xikaha.
- 16 Antsí jína chróchonta ti
kjuaxrexinkaon jína ke ti
oro.
Antsí náxrjón chrókiénxian
jína ke chróchonta ti plata.
- 17 Ti chojni ndoá tjenkayáxin la
títóhe sin ti ntia jínahña;
andá ti nkexro xri ti ntia ndof
la tjuéhe asén.
- 18 Ti chojni nchejié asén la
ts'itjáña sin.
Ti sin nchehnke la imá
tsosuéhe sin.
- 19 Ícha jína
chrókjuinchentsínsíni
aséni la chrók'uitoni ti sin
nóa;
ke ti chróxrítóheni ti nkehe
tjete tsákja ti sin rico a.
- 20 Ti nkexro tienxín ti itan jína
la kjuaxróxin ts'ejó;
la imá náxrjón chéhe ts'ejó ti
nkexro tinkáchónki It'éni
Díos.
- 21 Ti nkexro chóna
kjuaxrexinkaon jína la
tsondáchro chojni kixin tíha
mé ijnko nkexro imá nohe;
la ti nkexro náxrjón nixja la
antsí tsonóhe jína.
- 22 Ti chojni tjenkayáxin jína
la mé éxi ti inta tjajon
kjuachón;
Andá ti chojni lontj la
xitjahya tsoxrenduéhe sin.
- 23 Ti chóna asén chojni ti
kjuaxrexinkaon jína la
chjiñéhña nixja sin;
landá ti nkehe jína nixja sin
la tsitekaon chojni.
- 24 Ti itan jína la mé éxi itsjen
kotsjenta náxrjón ixé,
la tíha nchechèxín asén
chojni la ko éxi ijnko xroan
tsitoxín chojni jína.
- 25 *Sín ntia la tjenkayáxin
chojni kixin chaxín ndoá,
kjánchó ti ó tsjixixín la
ts'enxín chojni tíha.
- 26 Ti nkexro chóntahya nkehe
sinie la antsí ich'e ixra
kixin tsochóna nkehe.
- 27 Ti chojni jínahña la jehó
tsjeyá kjuanínkaon;
la ti nkehe nixja sin la éxi
xrohi t'itjáñaxín chojni.
- 28 Ti nkexro jínahña la itje
kjuanínkaon;
la ti chojni xrich'ia la
nchekjajon ti chojni jína
chóxin.
- 29 Ti chojni jínahña la ch'iyehé
ti nkexro t'iton,
la xikaha tjachròe sin sátsjiko
sin ti ntia jínahña.
- 30 Ti nkexro chr'átóhen ikon
kícho la tjenkayáxin ti
nkehe jínahña;
la ko ti nkexro nchek'inki
tjuar'uá la ó tsíkjasin sin
ijje.
- 31 Ti chojni ó tsíkótjóá ikja
la mé éxi ijnko corona
náxrjón chóna sin

kixin kóchóxin sin la ko
k'uáji sin ti ntja jína.

³² Ícha jína ti chojni tjokahya
tónínkaon ke ti chojni imá
tsehe.

Ícha jína ijnko chojni jehó
chrók'uetuehen asén ke ti
chrók'uetuehen sin ijnko
chjasin.

³³ Ti chojni la tónohe sin nkehe
tsohen,
kjánchó jehó It'éni Díos mé
tsondáchro ti nkehe chaxín
tsohen.

17 ¹Ícha jína chrókjonieni
nio nchíchjin la
kjuaxróxin chrók'uejóni;
andá kanhño náxrjón ti
chrók'uixin itsjé nkehe
chrókjonieni andá kohya
kjuaxróxin.

² Ti nkexro ch'exón ixra
tjenkayáxin jína
la kjáxin ts'etuehen xjeen
ti lamoé chóntahya
kjuasáye,
la ti nkehe ts'áyéhe ti ixjan
la kjáxin ch'an ts'áyéhe
ch'an.

³ Ti oro la ko ti plata la
ticháxin ts'atsínkaxín xrohi
kixin tsotjóá,
kjánchó ti asén ijnko chojni
la It'éni Díos mé tsjehe á
chaxín tjóá.

⁴ Ti chojni tjenkayáxinhña jína
la titekakohen ti sin nixja
ti nkehe jínahña
la ko ti chojni ch'ia la
titekakohen ti sin nixja
nkehe nduáhya.

⁵ Ti nkexro tsjanoá ti chojni
nóa la t'ándaxíhin sin ti
nkexro kjuích'éna ti sin a,
la ko ti nkexro tsjano kixin
xikaha kóhen ti sin nóa la
tsjasóte.

⁶ Ti kjuasáya t'áyéhe ti nkexro
táda la mé ti ìnté sin,
andá ti kjuasáya kuènté ti
xjan la mé ti it'é la ko ti
ìñé sin.

⁷ Jehya jína kixin ijnko chojni
lontí chrónixja itsjé nkehe
náxrjón,
o ijnko chojni t'etqan
chrónixja kjuach'ia.

⁸ Ti nkexro chjéhe chichaon
ijnko chojni kixin sich'e
sin ti ixra tjinkaon sin la
tjenkayáxin sin kixin tjasin
sin kjuaxroan
kixin tjacha sin ich'e sin kaín
ti nkehe tjinkaon sin.

⁹ Ti tjehehni kíchóni la
sich'énehñani sin
kjuach'ia,
andá ti nkexro ch'énehe
kjuach'ia ti kícho la xikaha
sinchek'itjáña ti nkexro
t'iton.

¹⁰ Ícha jína chrórenduéhe ijnko
chojni tienxín kixin antsí
ts'itja
ke chrók'uekon ijnko chojni
lontí ndá tienxínhña.

¹¹ Ti chojni xrahya tónínkaon
la nkochríxín xritjeyá
kjuanínkaon;
kjánchó ijnko ñao la itsi
ijnko nkexro antsí jiehe
sinchekjasóte ti jehe ch'an.

- 12 Ícha jína chróxétani ijnko
ko oso ichjin jìehe
tsíkjinchek'itjáña xjeen,
ke chróxétani ijnko chojni
lontì tjenkayáxin kixin imá
nohe.
- 13 Ti nkexro kjuích'ehe ti
nkehe nduáhya ti chojni
kjuích'ehe ijnko nkehe jína,
la í kohya kjuaxróxin ts'ejó
sin ndøe sin nkochríxín.
- 14 Ti nkexro kjuankíxin
ijnko kjuanínkaon la éxi
chrókuakitjìehe ti tjat'o
t'inkákonhen yeé ìnta,
ícha jína tjoka
sáchrókjuixin sin ntiha
kixin í chrók'uixinhña
kjuanínkaon.
- 15 Ti tsondáchro ti juez kixin jína
ti nkexro tjenkayáxin nkehe
jínahña, andá nchekjasóte
ch'an ti nkexro jína,
la yóí tíha tóxrìenhña It'èni
Díos.
- 16 Ijnko chojni lontì la ó chónkó
tsochónta itsjé chichaon
kixin xitjahya ts'ena sin ti
kjuaxrexinkaon jína.
- 17 Ti nkexro choxián la
nkochríxín tjuèhe ti jaha
la éxi ijnko kichua xíkaha
tsjinkítsa ti ó itsi ti ñao
náxrxónhña.
- 18 Ti chojni tjanchajìehe nkehe
kuènté ijnko chojni
la lontì sin.
- 19 Ti nkexro imá tóxríhìn tjasin
ijjìe la tsjajonko kícho;
ti nkexro imá nchejìe asén la
tjeyá ti nkehe ts'itjáñaxín.
- 20 Ti chojni jínahña la
nkochríxín ts'itjahya ti
nkehe jína;
la ti chojni imá xrich'ia
la nkochríxín ts'ixin
kjuanínkaon.
- 21 It'é ti nkexro chóntahya
kjuaxrexinkaon jína la jehó
tsochónta kjuaxikaon;
ijnko nkexro lontì la
nchechèhya ti it'é.
- 22 Ti chéhe asén chojni la mé
éxi ijnko xroan jína;
andá ti kjuat'ává la ncheníhi
chojni.
- 23 Ti chojni tjenkayáxin ti
nkehe jínahña la ómó takja
sin chichaon
kixin nduáhya tsochronka sin
nkehe kóhen ti ó tsjak'e sin
ti itjen ti juez.
- 24 Ti chojni jína tienxín la tjeyá
ti kjuaxrexinkaon jína;
andá ti chojni lontì la noehña
nkehe tjínkaon.
- 25 Ti chájan lontì la jehó
nchekoninkaon it'é
la ko nchek'ává ti ìñé.
- 26 Jehya jína chrókuinchekjásóte
sin ti nkexro jína,
la ko jehya jína
chrókuincheníhi chojni ti
nkexro ndoá itjen.
- 27 Ti nkexro chaxín tienxín la
tsjéhya nixja
la ko ti nkexro nohe
jína, ti nkehe nixja la
tóninkákonhña tjoka.
- 28 Ijnko chojni lontì
la ti tsotání la tjakoxin éxi
ijnko nkexro tienxín.

- 18** ¹Ti chojni jehó tjejá ti nkehe tjinkaon la tjinkakonhña ti nkehe jína tsochronka íso chojni.
- ² Ti chojni lontj la tjinkakonhña ts'itja; jehó tjinkaon sinchenkexín ti intsí nohe.
- ³ Ti nkehe jínahña tjenkayáxin chojni mé tjikao ti kjuatosuéhe la ko chrókohya ti kjuasàya.
- ⁴ Ti nkehe nixja ti chojni nohe mé éxi ti sít'axrjexín yeé ìntà xikaha; ti chojni chóna ti kjuaxrexinkaon jína mé éxi ti ìntà sítinká.
- ⁵ Jehya jína kixin ijnko juez tsjinkítsa ti chojni chóna ijje, ndá tjinkítsahya ti nkexro chónahya ijje.
- ⁶ Ti nkehe nixja ti chojni lontj la tjikao kjuanínkaon, la nchekjajon chojni.
- ⁷ Ti nkehe nixja ti nkexro lontj mé tsjasótexín, ti nkehe nixja sin mé tíha ts'itjáñaxín sin.
- ⁸ Ti kjuach'ia mé éxi ijnko nkehe ixé inie chojni, kjánchó tíha mé ncheníhi hasta nkaya asén chojni.
- ⁹ Ti chojni séhe la ko ti chojni nchek'itjáña ti nkehe jína la éxi nkoka kicho sin.
- ¹⁰ Ti ihnié It'éni Díos la éxi ijnko tjat'ò nteto tsehe,

- la kaín chojni jína tjejó la tóchjina sin kixin tsaáxin sin.
- ¹¹ Ti chojni rico la tjenkayáxin kixin ti nkehe tjete chóna mé éxi ijnko chjasin ijje tsíkantatjen tjat'ò nteto la ko tsehe.
- ¹² Ti kjuahnke tjikao ti ts'enxín chojni; la ti chojni nchentsí asén la ts'áyéhe sin kjuasàya.
- ¹³ Ijnko kjualontj la ko kjuatosuéhe ti tsjátéheni ti naxa kienhñani ti nkehe tsoxranchankí.
- ¹⁴ Ti kjuachéhe la tjinkítsa kixin kjóté ijnko nkexro níhi, la tsitöhe jína, andá ti nkexro chèhya la, çxá nkexrín chrókuitöhe jína?
- ¹⁵ Ti chojni tienxín la tjinkaon ts'itja la ti chojni chóna kjuaxrexinkaon jína la tihin sin la tsönohe sin antsí.
- ¹⁶ Ti sinchekitonheni sin ijnko nkehe ndá xikaha tsakítjehe sin ti puerto la ts'atsínkani hasta ti itjen ti nkexro t'etöan.
- ¹⁷ Ti nkexro sao chronka nkehe tsíkóhen la éxi ndoá chronka, kjánchó ti ó itsi ti nkexro nínkaon la ókjé chrónka sin.
- ¹⁸ Ti Díos sinchekitöexín ijnko kjuanínkaon la kaín tsjin;

la tíha ts'óxikayehē ti chojni
tjajon.

¹⁹ Antsǐ ixrǎ tsokjan
tsonixjeheni ti kíchóni
kjuajonkoni ke
chrók'uixeheni ti chjasin
tsíkantatjen tjat'o.
Ti kjuanínkaon la tóxikayehē
chojni éxi ijnko puerta
tsík'ónaxín chika.

²⁰ Ti nkehe nixja nkojnko chojni
la mé xíkaha ti nkehe tsjacha
sin, á nkehe jína o tsjasóte
sin.

²¹ Ti nkehe nixja sin la chóna
kjuachaxin tsjajon
kjuachón o tsakítsje ti
kjuachón;
la ti chojni chjiñé nixja la
tsjasótexín sin tíha.

²² Ti nkehe k'uitja ijnko chojni
chjin la k'uitja ti kjuaxróxin
kixin It'éni Díos kjuakoxin
kixin imá tjehe ch'an ti
jehe sin.

²³ Ti chojni nóa la chróna sin,
andá ti chojni rico la jiehe
tjatehe.

²⁴ Síin chojni chóxini
jína, kjánchó xrahya
tónínkakohen sin ti jeheni,
la síin chojni chóxini jína la
antsǐ tjinkítsa sin ke ijnko
kíchóni.

19 ¹Ícha jína nóani la
chróchóntani kjuasàya
ke chrók'ónani ijnko chojni
lontǐ la ko ch'ia.

² Jehya jína sich'eni
ijnko nkehe ti
kjuénkayáxinñani

kixin ti nkehe tjoka tóhen la
t'axrjehya jína.

³ Ti chojni lontǐ la tuénxín
nchek'itjáña ti ntǐa kuénté,
la ndá ndáchro sin kixin
It'éni Díos chóna ijie.

⁴ Ti nkehe rico la chóna
nchónhña nkehe t'iton;
andá ti nkehe nóa, la kjónté
ti nkehe t'iton, la títohe ti
jehe sin.

⁵ Ti chojni nduáhya chronka la
tsjasóte;
la ti nkehe xriko kjuach'ia la
tíha ts'itjáñaxín.

⁶ Nchónhña chojni chréhe ti
nkehe tjinkítsa;
kaín chojni tjinkaon tsonixjehe
ti nkehe a kixin tjinkaon
sin ti nkehe tsjajon ch'an.

⁷ Ti sin nóa, la hasta ti sin
kícho títohe ti jehe sin,
ndá ti xíkaha, la kjá kaín ti
sin t'iton sin la antsǐ tjoka
tsítohe sin ch'an.

Ti ó tsjeyá ch'an ti sin a
la ts'itjahya sin ch'an.

⁸ Ti nkehe k'uitja
kjuaxrexinkaon jína la
tjehe asén.

Ti nkehe jína xráxinkaon ti
nkehe k'uitja la jína tsjak'e.

⁹ Ti chojni nduáhya chronka la
tsjasóte sin
la kaín ti chojni xrico
kjuach'ia la ts'itjáña.

¹⁰ Jehya jína kixin ijnko chojni
lontǐ chróchóna tsjé
nkehe tjehe
la jehya jína kixin ijnko
chojni ch'exón ixrǎ

- chrók'uetuehen ti nkexro t'etoan.
- 11 Ti nkexro chón^{ta} kjuaxrexinkaon jína la tjokahya tónínkaon. Ti chojni chón^{ta} kjuasáye la t'itjáñehe ti nkehe nduáhya kjuích'e ijnko chojni.
- 12 Éxi ti tóji^ehe ijnko koxra mé xíkaha ti kjuanínkaon kuènté ijnko rey; andá ti tjinkítsa ch'an íso chojni la éxi ti ichrin náxrjón t'aniá.
- 13 Ti ixjan lónti la nchek'ává ti it'é. Ti chojnichjin nkoyaxón t'óyakote ti xii la éxi ti nchia nkochrín t'áña.
- 14 Ti it'é ijnko xjan la títoéhe ti xjeen nchia la ko nkehe tjete, kjánchó It'eni Díos mé tjajon ti ichjién sin tjenkayáxin jína.
- 15 Ti kjuaséhe la jehó nchek'ajua chojni, la ti chojni séhe la jehó ts'énxín kjinta.
- 16 Ti nkexro nchexiteyá ti nkehe k'uetóan Díos la tjuéhe asén; andá ti nkexro titekakönhña la its'en.
- 17 Ti nkexro nchekjen ti chojni nóa la éxi chrókjuinckekjen sin It'eni Díos nkojín nkehe, la jehe ch'an tsjenkehe ch'an ti jehe sin kixin ti nkehe jína kjuích'e sin.

- 18 Tjenduéhe xjaan ti naxa chájan, kjánchó jehya imá chrókónínkakohen hasta chrók'óná xjan.
- 19 Ti nkexro imá tónínkaon la tsjasóte; xrokjuahya tsonixjehé ti nkexro jiehe kixin antsí tsonínkaon.
- 20 Tihín ti kjuaxrexinkaon jína la titekaoan, ndá chr'éxin tsonoha ti nkehe jína.
- 21 Nchónhña nkehe tjenkayáxin chojni sich'e sin, kjánchó jehó It'eni Díos mé tsochronka ti nkehe tsohen.
- 22 Náxrjón ti nkexro nchexiteyá ti nkehe tsondáchro. Ícha jína nóani ke chrók'ónani ijnko chojni imá ch'ia.
- 23 Ti tsjikosáyeheni It'eni Díos la tíha tsjajon kjuachón, la kjuaxróxin ts'ejójuani la í tsokohya ninkehó kjuachrakon.
- 24 Ti chojni séhe la itsé ti nkehe tjiá ti plato kixin sinie, kjánchó séhe chróchr'axehen ir'ua.
- 25 Ti chojni naxa noehña jína la jehó ts'itja ti ó ts'ikon tsjasóte íjnko chojni titekakönhña, andá ti nkexro tjenkayáxin jína la jehó tsonixjehé sin, la tjoka tienxín.
- 26 Ti ixjan teéhe ti it'é la ko t'inkíté ti iñé

mé ijnko ixjan chóntahya
 kjuasàye la ijnko
 kjuatosuéhe tíha.

²⁷ Xjeeni, ti tsjak'ehya tsinhín ti
 kjuaxrexinkaon jína
 la tsjichròde la tsitohé ti nkehe
 jína.

²⁸ Ti chojni nduáhya chronka
 nkayakon ti juez la tjanoá
 ti nkehe jína;
 andá ti chojni jínahña la
 tóxríhìn sin ti nkehe
 jínahña ich'e sin éxi ijnko
 nkehe chrókjonie sin.

²⁹ Ó tjechóhen ti nkehe
 tsjasótexín ti chojni
 tjatènkíhi la chóntahya
 kjuasàya

la ti sin lontí la ts'ekon sin.

20 ¹ Ti vino la jehó tjikao
 ti ts'ándaxiènxín chojni
 kícho;

la ti xran antsí fuerte la
 nchekjajon chojni,
 la ti nkexro it'i tíha la
 chóntahya sin ninkehó
 kjuaxrexinkaon jína.

² Ti ó tsonínkaon ijnko rey la
 éxi ijnko koxra tójièhe,

Esta ilustración
 no está
 disponible.

Koxra jièhe
(Pr. 20:2)

la ti nkexro nchekoninkaon ti
 rey la chóna its'en.

³ Ti chojni tjiatéhya ti
 kjuanínkaon mé ts'áyéhe
 kjuasàya;
 andá ti chojni lontí la
 jehó tóxríhìn tsjasin
 kjuanínkaon.

⁴ Ti chojni séhe la nchentáhya
 inche ti nontèe la ko
 t'enkahya ti ñao t'aniá
 ichrin,
 andá ti ó itsi ti ñao tsotjá la
 tsotjáhya ninkehó.

⁵ Ti nkehe tjenkayáxin chojni
 la éxi intá imá nínka,
 andá ti chojni nohe la xrahya
 tsienxín tíha.

⁶ Itsjé chojni ndáchro kixin
 chaxín nchexiteyá,
 kjánchó, ¿nkexro chrók'uitja
 ti chojni chaxín nchexiteyá?

⁷ Ijnko chojni jína la jína
 xritjak'e,
 la Díos ncheñao ti xjeen sin ti
 tsochréhe sin ti nkehe jína.

⁸ Ti ó nchekitoexín rey ti ijie
 la jehó tsokomá ch'an la
 tjatsoan ch'an ti nkehe
 nduáhya síin.

⁹ ¿Xá nkexro chróndáchro
 kixin tjóá itjen
 la chóntahya ninkehó ijie?

¹⁰ It'èni Díos la tóxríhñña yaá
 nkehe;
 ti nkexro nduáhya nchekji
 nkehe la ko ti nkexro
 nduáhya nchekjìinxín
 nkehe.

¹¹ Ti nkehe tjenkayáxin ijnko
 ndasoá la tsonoxíni

- á jína la ko ndoá itjen ch'an.
 12 Ti ndatsjoni la tsienxíni, andá
 ti ikoni la ts'ikonxíni;
 la yóí tíha mé kjuích'éna
 It'éni Díos.
 13 Jehya jehó chrókjuak'echrian
 kixin tíhi la tsonóaxian.
 Tjak'etsjehé la tsochonta
 nchónhña nkehe sinte.
 14 “Jehya nkehe jína ti nkehe
 nchekjia”, tsixro ti nkexro
 ts'ena.
 Kjánchó ti ó kjuixin k'uena
 sin la tsohnke sin kixin
 ijnko nkehe jína k'uena sin.
 15 Síin oro la ko síin nchónhña
 ixro náxrjón, tjete sínkí;
 kjánchó antsí tjete sínkí
 ti nkehe nixja ti chojni
 chóna kjuaxrexinkaon
 jína.
 16 Ti ts'óna ijnko xroon kixin
 tsjenkayákonhényi ijnko
 nkexro chónhñani,
 ndá ti chaxínhña tsjenka
 sin la hasta ikényi
 sinchek'itjáñani.
 17 Ti nkexro ch'iyehé chojni la
 éxi ijnko nkehe ixé inie sin,
 kjánchó chr'éxin la éxi
 nchesen tsíkjinie sin
 xíkaha.
 18 Ti ó tjénkayáxian sich'e ijnko
 nkehe la chrókuihín nkehe
 tsondáchro íso chojni.
 Sáchrokjuihya ijnko guerra
 ti naxa kjuénkayáxinhña
 jína.
 19 Ti nkexro xriko kjuach'ia la
 nchenoxín ti nkehe ómó
 chronka íjnko chojni.

- Méxra chrók'uitonhña ti
 nkexro xriko kjuach'ia.
 20 Ti nkexro nchenoton ti it'é o
 ti íñé
 la séhya ts'ejó sin, its'en sin.
 21 Ti nkexro xrahya tsochóna
 itsjé nkehe
 la chr'éxin tsochóntahya
 kjuaxróxin.
 22 Chróndáchrohya kixin
 sich'ehe nkojín nkehe
 jínahña ti nkexro kjuít'aha
 ijnko nkehe;
 ícha jína chróchohén kixin
 It'éni Díos tsjatsiin tíha.
 23 It'éni Díos la tóxríenhña
 kixin sich'ia ti nkexro
 nchekji
 la ko nduáhya nchekjìinxín
 nkehe.
 24 Ninkexró tsjachahya tsohohe
 nkehe tsohen chr'éxin;
 méxra ícha jína tsítóheni kixin
 It'éni Díos mé tsitaón ntia.
 25 Ijnko kjuachrakon ti
 tsochenkani Díos kixin
 sinchexiteyáni nkojín
 nkehe,
 ndá chr'éxin tsjenkayáxini
 kixin sich'ehyani ti nkehe
 ndáchroni.
 26 Ti rey nohe la t'inkité ti
 chojni jínahña éxi chrók'ue
 ch'an trigo xíkaha,
 la ijnko xrochre
 chrókjuinchetsinkáxin sin.
 27 Ti nchakuén chojni mé éxi
 ijnko lámpara kuénté It'éni
 Díos,
 kixin tíha mé nchenoxín kaín
 ti nkehe tóhen asén chojni.

28 Ti rey t̄ikonoéhe chojni la ko
nchexiteyá ti nkehe ndáchro
la isé tsjak'e la ko jína
ts'et̄oan.

29 Ti sin ndasoá la chéhe kixin
ti fuerza chóna;
andá ti sin táda la chéhe
kixin ti kjuaxrexinkaon
jína chóna.

30 Ticháxin ts'ekon la ko
tsjasóte ti chojni jínahña,
landá tsítóhe ti nkehe
nduáhya tjenkayáxin.

21 ¹ Éxi Díos t'et̄oan nketí
sátsji ti ndarío la mé
kjáxin xikaha t'etuehen
ch'an asén ijnko rey
kixin tsjenkayáxin éxi
tjinkaon It'éni Díos.

² Kaín chojni tjenkayáxin kixin
jína tjejó sin,
kjánchó It'éni Díos mé nohe
ti nkehe tjenkayáxin sin.

³ Antsí tóxr̄ih̄in It'éni Díos
ti sinchexiteyá chojni ti
nkehe jína la ko ndoá
ke ti tsjajon sin iko tsíchján
tsjikosáyexín sin ch'an.

⁴ Ti chojni nchehnke la ko
nchejié asén,
la kaín ti ijie tjasin ti sin
jínahña,
mé ijie tíha.

⁵ Ti nkexro tjenkayáxin jína la
kaín ti ixr̄a ich'e la ts'axrje
jína;
andá ti nkexro tóxakohen
tjoka tsohen ixr̄a la jehó
tsonóa.

⁶ Ti nkehe tje te kjuacha sin
kixin kjuích'ia sin

la tíha ts'itjáñaxín sin éxi ti
ihnchi.

⁷ Ti chojni jínahña xritje
kjuanínkaon mé tíha
ts'itjáñaxín
kixin tjinkakonhña sich'e ti
nkehe jína.

⁸ Ti chojni tjasin ijie la éxi nt̄ia
tsíxr̄eya tjejó sin;
andá ti nkehe ich'e ti chojni
jína la ijnko nkehe ndoá
tíha.

⁹ Ícha jína jahuá chrókjuak'e
ijnko chríh̄nko tjat'g;
ke chrókjuak'ekoa ijnko tjan
imá ntaxrat'óka nkaxehen
jnko nchia jína.

¹⁰ Ti chojni jínahña la jehó
tjenkayáxin sin ti nkehe
jínahña
la t̄ikonoéhya sin ti iso
chojni.

¹¹ Ti ó tsjasóte ti chojni
chóntahya kjuasáya
la mé xikaha ts'itja ti nkexro
nax̄a noehña;
andá ti nkexro nohe la tihón
la tsitekaon.

¹² Díos, ti nkexro jína, la nohe
ch'an nkehe tjenkayáxin
chojni jínahña,
la sinchek'itjáña ch'an ti jehe
sin.

¹³ Ti chojni tienhña ti ts'èya ti
nkexro nóa,
la kjáxin sin ti ó ts'èya sin
nkojín ñao la tsokohya
nkexro tsihin.

¹⁴ Ti nkehe ómó tsitohen sin,
la tíha ts'itjáñaxín ijnko
kjuanínkaon.

- 15 Chéhe ti chojni jína ti ndoá títoexín nkojín ijie;
 andá ti chojni tjenkayáxin ti nkehe jínahña la sixrànka sin, chrakon sin.
- 16 Ti chojni tsítóhe ti ntia kuènté ti kjuaxrexinkaon jína la sátsji sin ti síin ti sin tsík'en.
- 17 Ti nkexro jehó chréhe ti nkehe ndáchro asén, la ti xran la ko ti perfume náxrjón la jehó tsonóa sin.
- 18 Ti chojni jínahña la tsjasóte sin kixin tsaá ti sin jína la ko sin ndoá tjejó.
- 19 Ícha jína jahuá chrókjuak'e nteje ke chróchóna ijnko chojnichjin jiehe la ko xrahya tónínkaon.
- 20 Ndoe ti chojni nohe la chóna itsjé nkehe tjete la ko perfume náxrjón xraxé; andá ti chojni lontí la kaín nkehe chóna la jehó nchek'itjáña.
- 21 Ti nkexro xritjeyá ti nkehe chaxín ndoá la ko tjehe kícho la mé jína ts'ejó sin, tsochóna sin kaín nkehe la ko ts'áyéhe sin kjuasàya.
- 22 Ijnko chojni jína nohe la tsjacha ts'etoan ijnko chjasin síin ti sin tsehe la ko tsjacha sin sinchek'itjáña sin ti tjat'o tsíkantatjen ntiha.
- 23 Ti nkexro chjiñéhña nixja la kanhño tsochóna kjuanínkaon.
- 24 Ti chojni nchejié asén, la tíha mé ijnko chojni chónahya kjuasàya la ko ihnke.
- 25 Ti nkehe tjinkaon tsochóna ti sin séhe la jehó tsjikao ti its'en chojni, kixin jehe sin tjinkakonhña sich'e sin ixra.
- 26 Kuenté ñao tjenkayáxin sin ti nkehe tjinkaon sin chróchóna sin; andá ti chojni jína la tóxríhin sin tjajon sin nkehe.
- 27 It'éni Díos la tóxríenhña ti iko t'óná ti chojni jínahña ti kaínhña asén sin tjajon sin.
- 28 Ti nkexro nduáhya chronka ti nkehe tsíkóhen nkayakon ti juez la its'en; andá ti nkexro jína tihin la nkochríxín ndoá tsochronka.
- 29 Ti chojni jínahña la tjakoxin éxi jína tjejó, andá ti chojni jína la chaxín jína tjejó sin.
- 30 It'éni Díos la t'ikon kixin ti kjuaxrexinkaon kuènté chojni la ko ti imá nohe sin, la tóyóehya éxi kaín ti noexin ch'an.
- 31 Ti soldado tóxakohen ncheyaxíhin ti kokaté kixin sátsji sin guerra, kjánchó jehó It'éni Díos mé nohe nkexro tsjacha.

- 22** ¹Antsí jína chróchóxin
itsjé chojni ti jeheni
ke ti chróchóntani itsjé nkehe
tjete,
la antsí jína chróchóntehe
chojni kjuasàya ti jeheni
ke ti chróchóntani oro o
plata.
- ² Ti chojni rico la ko ti chojni
nóa la nkokón sínkí sin
kixin yóí sin la It'éni Díos
kjuích'éna.
- ³ Ti chojni tjenkayáxin la
t'íkon síin kjuachrakon la
sátjihya ntiha;
andá ti chojni lonti la ándosén
sátji ntiha la tjasóte.
- ⁴ Chrokjuinchejiéhya asán la
chrókjuíkosáyehé It'éni
Díos,
ndá xikaha ts'ayéhé ti nkehe
tjete, ti kjuasàya la ko
kjuachón.
- ⁵ Ntíe ti chojni tjasin ijie la
síin nchónhña nkehe
chrókjuichròdexín chojni;
andá ti nkexro tjuéhe asén la
sátjihya ntiha.
- ⁶ Chrokjuákohé ti chájan ti
ntia jína,
la kjónté tsotáda sin la
tsítóehya sin ti nkehe
kuíhin sin.
- ⁷ Ti sin rico la t'etuehen ti sin
nóa
andá ti sin itjen chichaon
la sich'ehe ixrā ti nkexro
kjuajon ti chichaon.
- ⁸ Ti nkexro ts'enka nkehe
jínahña la nkehe jínahña
tsotjá,

- la It'éni Díos
sinchek'itjáñaxín ch'an ti
jehe sin ti kjuanínkaon
kuènté ch'an.
- ⁹ Díos sincheñaon ti nkexro
tjinkitsa íso chojni
la tjajon nkehe sinie ti chojni
nóa.
- ¹⁰ T'inkité ti chojni t'ándaxíhan
la tsjiin ti tsjajon chojni
ndá xikaha tsjiin ti
náxrjónhña la ko ti
kjuanínkaon síin.
- ¹¹ Ti nkexro tjinkaon tjóá
tsjak'e la ko chaxín jína
nixja
la xikaha ts'iton ti rey.
- ¹² It'éni Díos la t'ayakohen
ch'an ti chojni nohe,
andá ti nkexro ch'ia la
nchek'itjáña ch'an.
- ¹³ Ti nkexro séhe
la ndáchro kixin ntia itjen
ijnko koxrā
tjinkaon va ts'óñá va ti jehe
ch'an.
- ¹⁴ Ir'ua ti chojnichjin xriko itsjé
chojnindoa, la éxi ijnko
tòye ninka
ts'ánótjeñá ti chojni k'uáyéhe
ti kjuanínkaon kuènté
It'éni Díos.
- ¹⁵ Ti kjualonti ich'e kaín chájan,
la ticháxin ts'ekon xjan ndá
ts'axrjehe kaín tíha.
- ¹⁶ Ti chojni rico la ch'iyehé
ti chojni nóa kixin antsí
tsorico,
la ti chojni nchekitonhen
nkehe tjete ijnko rico,
la chaxín tsonóa sin.

**Ti treinta kjuaxrexinkaon
jína ndáchro ti sin imá nohe**

- 17 Chrokjuak'e chrókuihín ti
nkehe nixja ti nkexro imá
nohe,
la chrókjuak'e nkaya asán kaín
ti nkehe jína kjuákohá.
- 18 Náxrjón ti ts'itjá ts'enkachjina
ti nkehe kuihín
la jína tsochronka kaín tíha.
- 19 Ijie tsjákohá ti itan tjajon
kjuaxrexinkaon
kixin jína chrókuinkachónkia
It'éni Díos.
- 20 Méxra ikjian treinta
kjuaxrexinkaon jína
kixin chrókiénxian la ko
chrók'uitjá.
- 21 Tíhi mé tsjinkítsa tsonoha ti
nkehe chaxín,
ndá jína tsjatehé ti nkehe
chrókjuanchankí nkojín
chojni.

1

- 22 Chrokueéhya ti sin nóa kixin
nóa sin
la ko chrókjuich'iahya kixin
chrókjuasóte sin ti itjen ti
ch'in juez,
- 23 kixin It'éni Díos mé tjinkítsa
ti jehe sin
la sinchekjasóte ch'an ti sin
nchekjasóte ti sin nóa.

2

- 24 Chrok'uitonhña ti chojni
xrahya tónínkaon,
la chrók'uitonhña ti chojni
tjoka tójiehe;

- 25 kixin ti ts'ituan sin la kjá
kjaxian tsankiá ti nkehe
nduáhya ich'e sin,
la xikaha ts'itjáñaxián kjaxin.

3

- 26 Chróndáchrohya kixin
chrókjuenkayákohén ti
chojni síká
- 27 kixin ti tsjachahya tsjènka
la hasta ti cama kuèntá
tsakitsjaha sin.

4

- 28 Teendáhya it'ò ti nonte,
tsíkitohe ti t'áchrja.

5

- 29 Ti nkexro jína ich'e ti ixra
kuènté, la sich'ehe ixra ti
sin rey
la sich'exínhña ixra ti síin ti
chojni tjetuanhña.

6

23 ¹Ti sintekoá ijnko chojni
tjetoan,

la tjenkayáxian jína nkexro ti
tjejokoa.

²Kjonté imá t'enxian kjinta
la kanhño itsjé chrókjonte.

³Kanhño chrókjuaké asán ti
nkehe jína chroxí sin,
kixin tíha la sich'iyexón sin
ti jaha.

7

⁴Kanhño chrókjuenkayáxian
kixin chróchonta itsjé
nkehe tjete;
chrók'uitjáñahan kaín tíha.

⁵ Ti tsotsjehé jína, la ts'ikuan
kixin kohya ti nkehe tjete,
tíha la tjoka tsjaká sátsji éxi
ijnko kotjuanhko.

8

⁶ Chrokjontekoáhya ti chojni
kaínhña asén tjajon nkehe
la chrókjuakéhya asán ti
nkehe náxrjón inie sin,

⁷ kixin nduáhya tjenkayáxin
sin, kjónté ndáchro sin:
“Inte la it'ia”,
kjánchó kaínhña asén sin
tjajon sin.

⁸ Ti xíkaha sinte la
tsotjinkaoan ts'okjan ti
nkehe kjónté,
la ó chónkó ti náxrjón
nóxjehé sin.

9

⁹ Chronixjéhya nkehe jína
ijnko chojni lontí
kixin tsjanoá ch'an ti
kjuaxrexinkaon nixja.

10

¹⁰ Teendáhya ti nonte kjuajon ti
sin t'áchrja
la ko chrókueéhya nontee ti
xjanòé

¹¹ kixin jehe sin chóna sin
ijnko Díos tsjinkítsa,
la jehe ch'an sintakjasótia
ch'an.

11

¹² Chrok'uitjá jína kaín ti nkehe
jína xrakoha
la ko chrókuihín ti itan jína.

12

¹³ Chrokuítóéhya
chrókjuenduehé ti xjaan
kixin ti tjatexian xjan ntasé ó
la ts'enxínhña xjan tíha.

¹⁴ Ti tsjatexian ntasé ti xjaan
la sinchekaá xjan kixin
sátsjihya xjan ti sífn ti
chojni tsík'en.

13

¹⁵ Xjeeni, ti chrókónoha antsí
la imá chrókjuinchechéhé ti
janhan.

¹⁶ Imá tsochàna ti tsinhan
tsonixja jaha ijnko nkehe
chaxín ndoa.

14

¹⁷ Chrókóchjinoxiánhña ti nkehe
ich'e ti chojni tjasin ije.
Ícha jína nkochrín
chrókjuíkosáyehé It'eni
Díos.

¹⁸ Ndá ti ó tsjixin la chaxín jína
tsjácha
kixin ti nkehe jína tjechóhén
la ts'itjáñahña.

15

¹⁹ Xjeeni, chrókuihín la
chrókónoha jína;
la chrókuákjá ti ntía jína.

²⁰ Chrok'uitonhña ti sin imá it'i
ixran

la ko ti sin inie nchónhña,

²¹ kixin ti chojni imá tókoan la
ko ti chojni imá chrókjonie
la tsonóa sin, la jehó ika
tsík'ichje ts'inkáya sin.

16

- 22 Chrokuihín ti nkehe
t'etoan it'á, ti nkexro
k'uaxrjeníxian,
la kjónté ó chrókónána ti
iná la chróchontehé tjan
kjuasàya.
- 23 Chrokjuéyá ti nkehe chaxín la
ko ti kjuaxrexinkaon jína;
ti nkehe xrakoha la chrók'uitjá
jína la chrókiénxian jína
la chrókjuinçek'itjáñahña
tíha.
- 24 It'é ti chájan jína tjejó la imá
tsöchéhe.
Ti chóna chojni ijnko xjan
nohe la tsöchéhe sin.
- 25 Chrokjuinchechéhé it'á la ko
iná;
chrókjuinchechéhé ti nkexro
k'uaxrjeníxian.

17

- 26 Xjeeni, chrókuitekaon ti
nkehe nixjaha,
la chrókuákjá ti ntia kjuákohá,
27 kixin éxi ijnko tsáka nínka
ti chojnichjin xriko itsjé
chojnindoa,
la ko éxi ijnko pozo tekahya
tjiá intá mé xíkaha ti tjan
nduáhya ixri.
- 28 Mé xíkaha tjechóhen tjan éxi
ijnko xíchee
kixin nchónhña chojnindoa
tsjachrè tjan.

18

- 29 ¿Xá nkexro ti tjasóte, xá
nkexro t'avá?

- ¿Xá nkexro ti xritje
kjuanínkaon; xá nkexro
tjantoa
la ko t'óyako kixin tsíkóníhi?
¿Xá nkexro ti tsíkóyoa ikon?
30 Tíha mé ti nkexro títoehya ti
ixran,
la ko títoehya tjejá íjnko
ixran antsí jína its'i.
- 31 Méxra chrókomáhña ti xran
vino, kjónté náxrjón kjátse
tsjehe
la ko tjákini tsjehe nkaxehen
ti copa
la ko kjónté náxrjón intá
t'inkajin isian.
- 32 Kixin tíha mé t'senxián éxi
ijnko konche
chrókjoñaha xíkaha
- 33 la tsjankíxian ts'ikuan nkehe
chaxínhña síin
la tsjenkayáxian la
tsondáchrúa nkehe
náxrjónhña.
- 34 La ti ó tsok'áha la éxi ijnko
ntabarco tjenkaya itjen
nkosiñe ndañao,
mé xíkaha tsohen ti ikjá
kixin tsinkixrónhan
- 35 la tsondáchrúa: “Kjuate sin ti
janhan la kónonahña;
k'óka sin la kjetéhya.
La ti ó ts'aya
la naxa sátsjikjéyá ti ixran
its'ia.”

19

- 24** ¹ Chrókóchjinoxiánhña ti
nkehe ich'e ti sin jínahña
la ko chrókjuenkayáxinhña
chrók'uituan sin

² kixin jehe sin jehó
tjenkayáxin sin tsee sin
la ko jehó nixja sin ti nkehe
jínahña tjenkayáxin sin
sich'e sin.

20

³ Ti nkexro chóna
kjuaxrexinkaon jína la
ch'éna ijnko nchia
la ko tjenkayáxin jína ti ó
tsjak'e sin ti xránkíxixín
nchia

⁴ la ti kjuaxrexinkaon chóna
sin
la jína tjasin sin ti nkehe
náxrjón nkaxehen ti ndoe,
la xíkaha tíha mé kjuacha sin
kixin jína tjenkayáxin sin.

21

⁵ Antsí tjetoan ti chrókónohe
chojni ke ti chojni imá
tsehe;
antsí tjetoan ti chrókónohe
chojni ke imá chróchóna
chojni kjuachaxin ts'etóan.

⁶ Ti chjasin tjenkayáxin
tsjajonko íjnko chjasin la
ticháxin tsjenkayáxin jína.
Itsje chojni ticháxin tsjinkítsa
tsjenkayáxin ndá tsjacha ti
sin sátsjikjajon.

22

⁷ Ti chojni lontí la
tsjachahya tsochóna ti
kjuaxrexinkaon jína;
ti tsíkónkotsé itsje chojni
ti chjasin la noehña sin
nkehe tsixro sin.

23

⁸ Ti nkexro jehó tjenkayáxin
sich'e nkehe nduáhya,
la tsondáchro chojni kixin
ijnko chojni xritjeyá
kjuanínkaon tíha.

⁹ Ti nkehe tjenkayáxin ti
chojni lontí la ijie tíha,
la kaín chojni tóxríenhña ti
sin imá t'ándaxín.

24

¹⁰ Ti tjachahya jaha ti ñao síin
kjuaxikaon
la tjákoxián kixin fuertehya
jaha.

25

¹¹ Jaha chrókuínchekaá ti
nkexro tjejóchóhen kixin ó
its'en,
la chrókuítóehya chrók'uen ti
sin kohya ijie kjuích'e sin.

¹² Kjonté tsondáchrúa kixin
noahña nkehe sítóhen,
la ti nkexro nohe kaín nkehe la
ó nohe nkexrín tjejkayáxian.
Chaxín nohe ti nkexro tjetsjehe
ti nkehe ich'e chojni
la jehe ch'an la tsjenkehe
nkojnko chojni ti ixra
kjuích'e.

26

¹³ Xjeeni, inte ti itsjen kotsjenta
náxrjón ixé;
Tsjéxian kixin imá náxrjón
tíha.

¹⁴ Mé xíkaha ti tsochonta ti
kjuaxrexinkaon jína

la éxi ijnko nkehe ixé,
la ti tsonoha xikaha
la jína ts'axrje kaín nkehe
la ko tsoxiteyá ti nkehe
tjechohén.

27

15 Jaha chojni jínahña,
chrókjuénkayáxinhña
chrókjuich'ehé ijnko nkehe
jínahña ti ndøe ti chojni
jína.

Chrókjuinchek'itjáñahña ti
ndøe sin.

16 Kjónté yato vece ts'itsínka ti
chojni jína
la ts'aya sin inaá,
kjánchó ti chojni jínahña la
ts'itsínka
la í tsochóntahya kjuaxróxin.

28

17 Chrókócháahya ti ichrén
nkehe chrókóhen ti chojni
nínkakohan,
la ko chrókóchèhya asán
ti ó chóna sin nkojín
kjuaxikaon,

18 kixin It'éni Díos la
tsoxriènhña ch'an ti xikaha
tsjenkayáxian
landá sinchekjasótehya ch'an
ti nkexro a.

29

19 Chrókónínkakohña ti
nkojín nkehe ich'e ti sin
tjenkayáxinhña jína,
la ko chrókóchjinoxiánhña
ti nkehe tjenkayáxin ti sin
tjasin ijie,

20 kixin ti sin tjenkayáxin nkehe
jínahña la kjuaxróxinhña
ts'ejó sin chr'éxin,
la ti sin jínahña la ts'itjáña
sin éxi t'anka ijnko xrohi.

30

21 Xjeeni, chrókjuifkosáyehé It'éni
Díos la ko ti rey t'etøan
la chrók'uitonhña ti sin imá
jjehe,

22 kixin xríñahña titáyé itsi ijnko
kjuaxikaon ts'itjáñaxín sin,
la ninkexró noehña nkexrín
ts'etøan Díos la ko ti rey
kixin tsjasótexín sin.

Íso nkehe ndáchro ti sin nohe

23 Kjaxin tñhi ti kjuaxrexinkaon
chronka ti sin nohe:

Ti sin juez la nokón
chrókjuinchekitoexín sin
ti ijie chojni, kjónté chojni
rico o nóa.

24 Ti nkojín juez tsondáchro
kixin ti nkexro nduáhya
kjuích'e la chóntahya ijie
la kjá itsjé chojni tsonínkaon la
tsotjinkakohña sin ti juez a.

25 Andá ti juez jína
sinchekitoexín ijie ti
nkexro nduáhya kjuích'e,
la tsondáchro chojni kixin
ijnko juez jína ti jehe ch'an,
la ko tsjikosáyehé sin ch'an.

26 Ti nkexro jína tjatehe nkojín
nkehe
la imá tóchéhe ti nkexro
tjejótihin.

27 Sao chrókjuich'e ti ixra
kuèntá

la ko ti ixra chonta nontaa,
andá chr'éxin la jína sich'éna
ndqa.

²⁸ Chrokjontahya ti kichua ti
kohya nkehe kjuích'e,
la ko chrókjuich'énehña
kjuach'ia ti nkexro
choxián.

²⁹ Chróndáchrohya: “Ti nkehe
kjuích'ehe sin ti jeheni la
kjaxin xikaha sich'ehe sin
éxi kjuích'e sin mé xikaha
tsjenkehene sin.”

³⁰ Janhan k'uatásinka chjinaxón
nontee ti chojni séhe
la ko chjinaxón ti síin ito
uva kuènté ti chojni
tjenkayáxinhña jína,

³¹ la k'uíkuān kixin nkuíxín la
síin itsjé ntach'i
la ko ti chjaka kuènté sin la ó
tsíxika.

³² Ndá ti k'uíkuān tíha ndá
kjuénkayáxian
la k'uitja ijnko nkehe:

³³ *Ti tsjak'échrian intsí la intsí
ts'itjen
la tsjoa itjá kixin antsí jína
tsjak'échrian

³⁴ ndá ti xikaha la tsonóa
jaha mé éxi chrókui ijnko
nkexro chee yámá chika
la chr'éxin tsochontahya
nkehe sinte.

Íso kjuaxrexinkaon jína
chronka Salomón

25 ¹ Kjaxin tíhi tsíndáchro
Salomón, ndá kuánkí ti

sin ch'ehe ixra Ezequías, ti rey
kuènté Judá:

² Tjikosayéheni Díos kixin jehe
ch'an tjasin ch'an kaín
nkehe ómó,
andá tjikosayéheni ti sin rey
kixin jehe sin tjanchankí
sin la ko tsonohe sin nkojín
nkehe tsíkhóhen.

³ Ti nkehe tjenkayáxin ti sin
rey la kohya nkexro nohe
tíha

kixin tíha la éxi noixín
ti nkajní la ko jíéxin ti
chjasintajni.

⁴ Takítsjehé ti kjitá chóna ti
plata
ndá xikaha jína ts'óna ijnko
nkehe tjete.

⁵ Takítsjexián ti nkexro
tjenkayáxinhña jína ti itjen
ti rey
ndá xikaha jína ts'etōan ch'an.

⁶ *Chrokjuinchejiéhya asán ti
itjen ti rey t'etōan
la ko chrókjuak'ehya ti ts'ejó
ti sin tjetoan.

⁷ Ícha jína chróchohén
chróndáchrojia ti rey kixin
ntiha chrókjuak'etjaxian.
Ti náhí, la chrókosuáha ti
sintasataha ti rey nkayakon
ti sin tjejó ntiha.

Ti t'íkuan ijnko nkehe
nduáhya

⁸ la jehya tjoka chrókjuichenka
ti sin t'etōan
kixin ti ó tsjixin la noahña
nkehe tsohen,

la ti tsondáchro íjnko chojni
 kixin chaxínhña xíkaha
 tíha, ndá imá tsosuáha.
 9 Ícha jína chrókjuá ti chojni
 kjuajonkoá,
 kjánchó chróchenkahya íso
 chojni ti nkehe kóhen.
 10 Kixin ti chrókuihin íjnko
 nkexro tíha la chrókósuáha
 la ndá imá chrókjuanoá sin
 ti jaha
 la í tsochóntehya sin kjuasàya
 ti jaha.
 11 Éxi íjnko manzana
 tsík'ónaxín oro síkjajin
 plata
 mé xíkaha ti nkehe
 tsonixjehé ti nkexro imá
 ticháxihin.
 12 Éxi íjnko koch'áninko o
 éxi íjnko nkehe náxrjón
 tsoteya sin tsík'ónaxín oro,
 mé xíkaha ti kjuaxrexinkaon
 níxjehé ti nkexro tihin jína.
 13 Ti nkexro jína tjixín ixra
 la éxi ti ñta ikin chrók'ui
 chojni ti ñao imá sóa
 la xíkaha tsochèxin asén ti
 làmoé ti nkexro a.
 14 Éxi ti xrinto la ko ti itji
 chóntahya ichrin
 mé xíkaha ti chojni nchehnke
 ndáchro tsjajon ichrén
 nkehe, andá chaxínhña
 tjajon.
 15 Ti tsonixjani nkojína la
 mé xíkaha tsjinxín ti
 kjuanínkaon kuènté ti sin
 t'etoan,

la ti imá jína tsonixjani la
 tsitekaon ti sin imá jiehe.
 16 Ti ts'itjá itsjen kotsjenta la
 chrókjontehya imá yeé;
 kixin ti sinte yeé la tsosínaha.
 17 Nko yaxónhña chrókjuia ndoe
 ti nkexro choxián,
 ti náhi la tsochjihí sin la
 tsonínkakohan sin.
 18 Ti nkexro tjontá ti nkexro
 t'iton
 la éxi íjnko espada xíkaha
 ncheníexín sin ti nkexro a.
 19 Ti chóxini íjnko chojni andá
 tjinkítsahyani sin ti síin
 íjnko kjuaxikaon,
 la tíha mé éxi chróchóntani
 íjnko ñenoni imá tjoté, o
 éxi íjnko toténi tsíchjenjin.
 20 Ti chrótsjeheni íjnko isón ti
 nkexro t'ává
 la éxi chrókuikjanjini vinagre
 ti tsíchrit'o o éxi
 chrókuakitsjeheni íjnko chojni
 ti ika t'itsáte ti ñao imá ikin.
 21 *Ti t'énxín kjinta ti nkexro
 nínkakohan, la chjehé
 nkehe sinie
 la ti t'énxín ñta la chjehé
 ñta its'i.
 22 Andá ti xíkaha sich'e la
 tsosuéhe sin,
 andá It'éni Díos mé tsjenkaha
 ch'an.
 23 Éxi ti xrinto tjixín norte
 nchek'aniá ichrin,
 mé xíkaha ti chojni
 t'ándaxíhin kícho la tjasin
 kjuanínkaon.

- 24 Ícha jína jahuá chrókjuak'e
ijnko chríhnko nchia,
andá kanhño jína
chrókjuak'ekoa ijnko tjan
imá jiehe nkaxehen ijnko
nchia imá náxrjón.
- 25 Éxi inta náxrjón ikin chrók'ui
ti nkexro ik'uén inta,
mé xikaha ti chrókuihini
kixin jína tjejó ti nkexro
sákjuí ikjín.
- 26 Éxi inta tjóá tónkojié ti inta
kjita,
mé xikaha ti chrók'uiton ti
ijnko chojni jína ti chojni
ixri ti ntja jínahña.
- 27 Ti chrókjonte yeé itsjen
kotsjenta la jehya jína tíha
la ko kjaxin jehya jína ti
ijnko chojni chrókjueyá
jehó ti kjuachaxin kixin
antsí chrók'uetōan.
- 28 Éxi ijnko chjasin chóntahya ti
tjat'o tsíkantatjen
mé xikaha ti nkexro noehña
ts'etuehen asén.
- 26** ¹Éxi t'ániá chrintá ti
nchakuén sóa
o chrók'uaniá ichrin ti ñao
tsotjá chojni
mé xikaha ti
chrókjuikosáyeheni ti
chojni lontj.
- ²Éxi ti koxéva sátsji va o éxi ti
golondrina xritjaká va,
mé xikaha ti chojni
tjanchajihin ijnko chojni, la
ó chónkó tíha.
- ³Ti ntasé mé ts'ekoxín ti kokate,
andá ir'ua ti kolócho la t'inka
chika freno,

Kolócho
(Pr. 26:3)

- mé xikaha ti chojni lontj la
ijnko ntasé ts'ekoxín.
- ⁴Chrokjuáteehya ijnko nkehe
lontj ti nkehe nixja ti
chojni lontj
kixin ti tsjatehé la ts'óna éxi
jehe sin.
- ⁵Chrokjuátehé ijnko nkehe
ndoá ti chrónixjaha ti
chojni lontj,
ndá xikaha sinchenkehya sin
kixin imá nohe sin.
- ⁶Éxi ijnko chojni chrókóchrjín
toté
mé xikaha ti nkexro
ichr'án ijnko chojni lontj
sátsjichronka nkojín nkehe
kóhen.
- ⁷Ijnko chojni xrokjuahya itji,
la kjínhña sátsji,
mé xikaha ti kjuaxrexinkaon,
ijnko chojni lontj la
ch'ehya ixra.
- ⁸Ti chrókjuikosáyeheni ijnko
chojni lontj la chónkó tíha
éxi ijnko ixro chrók'uite
nkaya ti hnōxronchísén la
xitjahya sátsji.

- 9 Éxi jnko chojni tsékoan
tsík'inhin itja ijnko ich'i
mé xikaha ti nkehe nixja
ijnko chojni lontj la
chónkó.
- 10 Éxi ijnko nkexro xraá flecha
ncheníexín kaín ti nkexro
t'atsínka ntja
mé xikaha ti nkexro chjéhe
ixra jnko chojni lontj o
chojni xriyéhi.
- 11 *Éxi ti koniá ikjan inie ti
nkehe t'ókjan
mé xikaha ti chojni lontj la
ikjan ich'e ti nduáhya ínaá.
- 12 ¿Á k'uúkuan ijnko chojni
tjenkayáxin kixin imá nohe
ní?
Ícha jína chrókjoni ijnko
nkexro lontj ke ti nkexro a.
- 13 Ti chojni séhe la ch'ia
ndáchro:
“Ntja la sífn koxra tjinkaon
sinie chojni.”
- 14 Ijnko puerta la jehó xitjehe la
ko t'ikjéhe
mé xikaha ti chojni séhe
la jehó xrachjehen la ko
xrakjaña chritaón ti camé.
- 15 Ti nkexro séhe la itsé ti
nkehe tjinká plato,
kjánchó séhe chróchr'axehen
ir'ua.
- 16 Ti chojni séhe la tjenkayáxin
kixin antsí nohe
ke yato ti chojni antsí nohe
tjátéhe kaín nkehe.
- 17 Ti tsjiaté ijnko kjuanínkaon
ókjé
- la éxi chrók'uitjatsehén
ndatsjon ijnko koniá imá
jjehe.
- 18 Éxi ijnko chojni loco it'e
flecha síchr'ákjen xrohi
ts'enxín chojni,
- 19 mé xikaha ti nkexro ch'iyehé
ti nkexro t'iton
ndá chr'éxin tsondáchro
kixin kaín tíha la jehó
ijnko kjuatsítán ó.
- 20 Ti kohya nio la ts'anka ti
xrohi
la ti kohya ti nkexro imá
xriko kjuach'ia la ts'itjáña
ti kjuanínkaon.
- 21 Ti ch'oni la t'óna xrinta; ti
nio la t'ákjen xrohi
mé xikaha ti tjajon chojni la
tjixín ti kjuanínkaon.
- 22 Ti kjuach'ia xriko chojni
la éxi ijnko nkehe imá
náxrjón inie chojni,
kjánchó tíha la ncheníhi ti
jehe sin.
- 23 Éxi ti plata tsíkjimá ijnko
ichi
mé xikaha ti nkehe náxrjón
nixja ti chojni jínahña,
kjánchó chaxínhña.
- 24 Ti nkexro nínkaon la
ch'iyaxón jína nixja,
kjánchó nkaya asén la
tjenkayáxin ti nkehe
jínahña sich'e.
- 25 Chrokuitekákonhña kjónté
imá jína chrónixja sin
kixin ti nkehe tjenkayáxin
sin la jehó nkehe jínahña.

²⁶ Kjónté tjinkaon sin sinchemá
sin ti kjuanínkaon chóna
sin,

la chr'éxin la kaín chojni
tsonohe tíha.

²⁷ Ti nkexro takjenkehe ijnko
tòye la tíha ts'ánótjēná;
andá ti nkexro nchenkájin
ijnko ixrō la tíha tsoxratja.

²⁸ Ti nkexro ch'ia la ncheníhi ti
nkexro kjuích'iyehē;
la ti chojni ch'iyehē iso chojni
la tíha ts'itjáñaxín sin.

27 ¹*Chrokjuinchenkexínhña
ti nkehe tjenkayáxian
sich'e ndóye
kixin noahña nkehe tsohen ti
ñao tsinkáki.

² Chrokjuinchenkehya kixin
imá noha;
tìtohé kixin íjnko nkexro
chóxinhña chróndácho
kixin chaxín noha.

³ Ti ixrō la ko ti nchesen la
imá iye,
kjánchó antsí iye ti
kjuanínkaon chonta ti
chojni lontì.

⁴ Ti kjuanínkaon la imá
jínahña la nchek'itjáña
chojni,
la ti kjuachjinoxíhin la,
çxá nkexro chrókuacha
chrókuajonko tíha?

⁵ Ícha jína noxín
chrókuenduáha sin
ke ómó chrótjuahā sin.

⁶ Ícha jína chrókuinchenfhi ti
nkexro choxián

ke ti chojni nínkakohan
chrótjáha ijnko kochíto.

⁷ Ti chojni ó tsíkokjehe tsíkjinie
la kjónté ti itsjen kotsjenta
la tjinkakonhña sin.

Kjánchó ti chojni t'enxín
kjinta la kjónté ti nkehe
itsjá la náxrjón, ichro sin.

⁸ Éxi ti koxroxē sátsíkjixín kaké;
mé xíkaha ti nkexro sátxixin
ti chjasén.

⁹ Éxi ijnko nkehe náxrjón
xraxé nchechéhe aséni,
mé xíkaha tóchéheni ti
náxrjón nixja ti nkexro
chóxini.

¹⁰ Chrokuítóéhya ti nkexro itjuá
jína la ko ti nkexro chóxin
it'á.

Chrokjuihya ndoē ti kichua
ti ñao kjuaxróxinhña itjen
asán.

Ícha jína chrókuá ti sin tjejó
chjinaxón ndoā ke ti kichua
tjejó imá ikjín.

¹¹ Xjeeni, chrók'uitjá jína, ndá
xíkaha chrókuinchechéhé
ti asená

ndá xíkaha jína chrókuataha
ti nkehe ndácho ti chojni
xrich'ia.

¹² Ti chojni tjenkayáxian la
ndá t'ikon siín nkojín
kjuachrakon la ókjé sátxi;
andá ti chojni
tjenkayáxinhña la ándosén
sátxi la tjasóte.

¹³ Ti nkexro tsjanchejejehe nkehe
ti nkexro chóxinhña,

la chrókjuaxrjehe ti camisé
kixin tíha chrókjuenkaxin
ti síkán.

- 14 Ti nkexro nandóye itsen
ts'éyéhe ti nkexro chóxin
la tsonínkaon ti nkexro a.
15 Éxi ijnko nchia imá t'aña ti
t'aniá ichrin,
mé xikaha ti chojnichjin imá
itje kjuanínkaon.
16 Ti tjinkaoni chrókjuinchetánini
tjan la éxi chrókótjinkaoni
chrók'uinkakoheni ti xrinto
o éxi chrókuikjiani aceite ti
itjani.
17 Éxi ti chika la nkokón chika
tsotatéxin kícho,
mé xikaha ti chojni la nkokón
chojni tsjenduéhe kícho.
18 Ti chojni t'ayakohen ti inta
higo la sinie ti ito;

Esta ilustración
no está
disponible.

Tohigo
(Pr. 27:18)

ti nkexro t'ayakohen ti nkehe
chóna ti lámóé la ts'áyéhe
kjuasàya.

- 19 Ti tsotsjehé ti inta tjiá la
ts'ikuan ti nkayakuan;

la ti tsotsjehé ti asán la
tsonoha nkexrín itjen.

- 20 Ti kjuach'én^c la ko ti tòye
xravá chojni la nunca
tókjehya
mé xikaha ti chojni chóna
itsjé nkehe la íché tjinkaon
sin.
21 Ti oro la ko ti plata ticháxin
ts'atsínkaxín xrohi, á jína
ts'axrje,
andá chojni la tsonoexín
kixin á jína itjen ti
chónthehe chojni kjuasàya.
22 Kjóté sinchekjasóte sin la ko
tsjate sin
ti chojni lontjé éxi
chrókjuinchetsinká sin
ch'an
la xitjahya tsakítsjehe ti
kjualontjé.
23 Chrok'uayakohén ti kolélo
kuéntá
la ko imá chrótjuehé kaín ti
iko chonta,
24 kixin ti nkehe tjete la ko ti
corona
la jehya nkochríxín
tsochonta.
25 Ti ó sinchetjóá ti nontaa la
ts'aña kaxi,
la ko tsjéjua ti kaxi siín nteje.
26 Ti kolélo kuéntá la
tsochontaxián ika ts'ítsa,
la ko ti kolutóxjan chonta
tsakítsjexián chichaon
ts'enaxín nontaa.
27 La ti koténtsó la tsjajon va
yeé itsjen,

^c 27:20 kjuach'én muerte

andá ts'óna nkehe sinte jaha
la ko kaín xjaan
la ko kaín ti sin t'aha ixra.

28

¹ Ti chojni jínahña la
tinká kjónté kohya

nkexro chréhe;
andá ti chojni jína la
chraconhña sin éxi ijnko
koxra.

² Ti siín kjuanínkaon ijnko
chjasin
la siín itsjé nkexro tjinkaon
t'etoan,
kjánchó ti ó ijnko nkexro
nohe ts'etoan
la siín kjuaxróxin ti chjasin a.

³ Ti chojni nóa nchekjasóte ti
sin nóa
la éxi ti ichrin tsanká t'aniá
nchek'itjáña ti nkehe
tsík'óna.

⁴ Ti nkexro titóhe ti ley kuènté
Díos, la tjikosáyehe sin ti
chojni tjenkayáxinhña jína;
andá ti nkexro nchexiteyá ti
ley la nínkakohen ti jehe sin.

⁵ Ti chojni jínahña la tienxínhña
sin nkexrín ts'ejó sin ndoá;
andá ti nkexro titekaon It'éni
Díos la tjakoxin kixin
tienxín kaín nkehe.

⁶ Antsí jína ti chojni nóa
chóna kjuasáye
ke ijnko chojni rico ch'iyeye
chojni.

⁷ Ti chájan ndasoá nohe la
nchexiteyá ti ley kuènté
Díos;
andá ti chájan t'iton ti chojni
kóchjinka, imá inie la jehó
nchesuéhe ti it'é.

⁸ Ti nkexro tjacha itsjé
chichaon kixin nchekjen
iso chojni, la ndá tjanchia
itsjé tsjachataón,
la Díos tsakítsjehe kaín la
tsochjéhe ch'an ijnko nkexro
tjenkayáxin jína kixin
sinchekitonhen ti sin nóa.

⁹ Ti nkojín nkexro tjinkakonhña
tsihin ti nkehe k'uetóan Díos
la kjaxin Díos tsienhña ti
nkehe tjanchia sin.

¹⁰ Ti nkexro tsjachròe ti sin
ndoá ixri kixin tsákja sin ti
ntija jínahña,
la ts'itsínkayá sin ti tòye
kjuích'éna sin,

andá ti sin jína tjejó la
ts'áyéhe sin ti nkehe jína.

¹¹ Ti chojni rico la tjenkayáxin
kixin imá nohe;
kjánchó ti chojni nóa chaxín
nohe la nohe kixin nduáhya
tjenkayáxin ti sin a.

¹² Ti tsjacha ti chojni ndoá tjejó
la ts'ixin ijnko kia ijíé;
andá ti tsjacha ti nkexro
tjasin ijíe, la kaín chojni
tsochrakon la ts'ejómá.

¹³ Ti nkexro nchemá ti ijíe
kjuasin la ninkehó
tsjachahya;

andá ti nkexro chronka la
ko titóhe ti ijíe, la Díos
ts'óxika ijíe sin.

¹⁴ Díos ncheñao ti nkexro
nkochríxín tjikosáyehe ti
jehe ch'an;
andá ti nkexro sinchecha
asén tsitekakonhña la tsíhi
sin ti kjuaxróxinhña.

Esta ilustración
no está
disponible.

Oso
(Pr. 28:15)

- 15 Éxi ijnko koxra jiehe o éxi
ijnko oso t'enxín kjinta
mé xikaha ti chojni jínahña
t'etoan ti chjasin tjejó ti sin
nóa.
- 16 Ti nkexro t'etoan chóntahya
kjuaxrexinkaon jína la jehó
tseé la ko sinchekjasóte
chojni,
andá ti nkexro jína
tjenkayáxin la tsjacha
ts'etoan la tsjak'e itsjé nánó.
- 17 Ti nkexro sákjuixin chjasin
k'óná ijnko chojni, la
nkochrín ts'ajikinká sin
hasta its'en sin,
la í chájína í ninkexró
tsjinkitsehya ti jehe sin.
- 18 Ti nkexro chóna kjuasáye la
nkochrín tsjinkitsa Díos;
andá ti chojni nduáhya ixri la
tsjasóte.
- 19 Ti nkexro t'enka nontee la
jína tsokjehe sin sinie sin;
andá ti nkexro séhe la sítjité
tsee sin kjinta.
- 20 Ti nkexro jína nchexiteyá la
ts'áyéhe sin kjuasáya,
andá ti nkexro jehó
tóxakohen tsjacha
nchónhña chichaon la
tsjasóte.
- 21 Jehya jína sinchekjasóte íjnko
chojni chóntahya ijie;
kixin síin chojni la kjónté it'o
niotja ó takja sin la xikaha
ich'e sin.
- 22 Ti nkexro imá tjinkaon
tsorico,
la noehña kixin chr'éxin la
antsí tsonóa.
- 23 Ti nkexro tjenduéhe ijnko
chojni nduáhya itjen
la chr'éxin ti chojni
xrenduéhe la imá
tsjikosáyehe ti nkexro a;
andá ti chojni chénkahya ti
nkexro nduáhya itjen, la
tsjikosáyehe sin.
- 24 Ti nkexro teéhe ti it'é la ko iné
la ndáchro kixin jehya ijie
tíha,
la tíha mé tóyóhe ti chojni
tsíkjàya xikaha.
- 25 Ti nkexro tóxrín tsochóna
nchónhña nkehe la itje
kjuanínkaon;
andá ti nkexro titekaon It'eni
Díos la jína tsjacha.
- 26 Ti chojni ndáchro kixin jehó
nohe la lontj;
andá ti nkexro chóna
kjuaxrexinkaon la jína
tsjak'e.
- 27 Ti nkexro tjinkitsa ti chojni
nóa la sinchetjáhanña
ninkehó;

andá ti nkexro tsjinkitsehya
ti chojni nóa la nchónhña
chojni sinchenoton ti jehe
sin.

²⁸ Ti tsjacha ti chojni jínahña
ts'etōan la tzejómá ti chojni
jína;

andá ti ó ts'itjáña ti chojni
jínahña la antsí tsjacha ti
chojni jína ixri.

29 ¹ Ti nkexro tjinkakohña
tsoxrenduéhe,

la tjoka ts'itjáña la kohya
ninkexró tsjinkitsa.

² Ti ts'etōan ijnko nkexro ndoá
itjen, la kaín ti chojni tzejó
ti chjasin la tsochéhe.

Andá ti ts'etōan ijnko chojni
jínahña la kaín ti chojni la
tsjasóte sin.

³ Ti nkexro tjinkaon
kjuaxrexinkaon jína la
sinchechéhe ti it'é;

andá ti nkexro xriko ti
chojnichjin nduáhya ixri
la sinchek'itjáña kaín ti
chichaon chóna.

⁴ Ti rey jína t'etōan la jína itjen
ti chjasin kuènté;

andá ti nkexro jehó tjanchia
itsjé chichaon ts'áyéhe la
sinchek'itjáña ti chjasin a.

⁵ Ti nkexro imá tjikosáyehe ti
nkexro t'iton,

la tsjacha sin tsjachròe sin
kixin tsjasin ijje kixin
kjuak'e sin ijnko tóye
chrók'uitsínkayá ti nkexro a.

⁶ Ti chojni tjenkayáxinhña ti
nkehe jína la jehó tjejá sin
ti nkehe ts'itjáñaxín sin;

andá ti chojni jína la chéhe
sin la ko itsje sin.

⁷ Ti nkexro jína la xráxinkaon
ti chojni nóa;

andá ti chojni jínahña
la tjiatéhya sin nkehe
t'atsínka ti sin nóa.

⁸ Ti chojni xrit'ándaxín la
tjasin sin kjuanínkaon ti
chjasén sin;

andá ti chojni chóna
kjuaxrexinkaon
la tjasiyóxin sin ti
kjuanínkaon.

⁹ Ti chojni nohe, tsjajonko
ijnko chojni lontí

la ti tsojje ti kjuanínkaon la í
xitjahya tsoyóxin.

¹⁰ Ti chojni tjàya la
tjinkakohña ti nkexro
tjenkayáxin ti nkehe jína;
la tjinkaon sin ts'óná sin ti
sin jína.

¹¹ Ti chojni lontí la xrahya
tónínkaon;

andá ti chojni nohe la
t'etuehen asén kixin
tsonínkakohña.

¹² Ti ijnko nkexro t'etōan
tienxín ti kjuach'ia

la kaín ti sin ch'ehe ixra la
sich'e sin ti nkehe jínahña.

¹³ Ti chojni nóa la ko ti chojni
nchekjasóte ti jehe sin

la It'éni Díos kjuajon
kjuachaxin kixin ts'ejó yóí
sin.

¹⁴ Ti rey ndoá t'etuehen ti sin
nóa

la ti kjuachaxin kuènté ch'an
la nkochríxín tsjak'e.

- 15 Ti ijnko inta vara
xrenduéexin ijnko chájan
la antsí ts'itja tsochóna
kjuaxrexinkaon;
andá ti chájan chónahya
kjuasàya la jehó
sinchesuéhe ti iné.
- 16 Ti síin nchónhña chojni
nduáhya tjenkayáxin la
ts'ixin nchónhña ijie;
kjánchó ti chojni ndoá tjejó la
ts'ikon sin nkexrín ts'itjáña
ti sin a.
- 17 Tjéntuéhé ti xjaan landá
kjuaxróxin tsjak'e
la ko tsochéhe asán.
- 18 Ti kohya ijnko nkexro
tsochronka ti nkehe t'etōan
Díos tsohen;
la kohya kjuaxróxin ti chjasin,
andá ti sin titekaon ti nkehe
t'etōan Díos la kjuaxróxin
ts'ejó sin.
- 19 Ti nkexro lontí ch'exín ixra
la ti tsonixjehékōa chojni
kixin tsoxrenduéhe,
la tsienxín sin, kjánchó
tsitekakonhña sin.
- 20 Tsjehé ti nkexro
tjenkayáxinhña ti nkehe
nixja.
Antsí jína chrónixja ijnko
chojni lontí ke ti nkexro a.
- 21 Ti nkexro tjuēhe ti nkexro
ich'e ixra ndesi xjantsí;
landá chr'éxin ts'áyéhe sin
kaín ti nkehe chóna.
- 22 Ti chojni xrahya tónínkaon la
xrahya tjasin kjuanínkaon;
ti chojni jiehe la nchónhña
ijie tsjasin.

- 23 Ti chojni nchehyéhyé asén la
tsochóntehya sin kjuasàya
chr'éxin;
andá ti sin nchejiéhya asén
la chr'éxin ts'áyéhe sin
kjuasàya.
- 24 Ti chojni xriko xíchee la
tjuēhya asén;
kixin kjónté chrók'uetōan ti
ch'in juez kixin tsjasóte ti
nkexro la chrónkahya sin ti
nkehe kóhen.
- 25 Ti nkexro chrákonhen chojni
la ts'itsínka sin;
andá ti nkexro titekaon It'éni
Díos la jína ts'atsínka ti
kjuaxikaon la tsaá.
- 26 Nchónhña chojni xritjeyá
kixin tsjinkítsa ti nkexro
t'etōan,
kjánchó jehó It'éni Díos mé
chaxín ndoá nchekitoexín
kaín ijie.
- 27 Ti chojni ndoá tjejó la
tjinkakonhña sin ti chojni
jínahña;
andá ti chojni jínahña la
tjinkakonhña sin ti chojni
ndoá ixri.

Ti nkehe tsíndáchro Agur

30 ¹Ti nkehe nixja Agur,
xjeen ch'in Jaqué,
tsíkjixín chjasin Masa.

Agur nixjehē ti ch'in Itiel la
ko ti ch'in Ucal, ndáchro:

- ² Janhan mé ijnko chojni antsí
lontí ke kaín ti chojni lontí
síin,
la tianxinhña ninkehó éxi
tienxín íso chojni.

³ La k'uitjáhya ti
 kjuaxrexinkaon jína
 la ko nonahña ninkehó nkehe
 kuèté Díos.
⁴ ¿Xá nkexro sákjui ti nkajní
 la ko chrókjuixín ntiha?
 ¿Xá nkexro chrókjuacha
 chrótsé ti xrínto?
 ¿Xá nkexro chrókjuacha
 chrók'uisímá ti ndañao
 ijnko ika?
 ¿Xá nkexro kjuak'e ti
 kjuéjexin ti nonte
 chjasintajni?
 ¿Xá nkexrín it'in ti nkexro, la
 ko xá nkexrín it'in ti xjeen
 ch'an?
⁵ Kaín ti itan tsíndáchro Díos
 la chaxín jína.
 Jehé ch'an t'ayakohen ch'an
 ti sin tjejá kixin jehe ch'an
 tsjinkítsa ch'an ti jehe sin.
⁶ Chróchr'akjenhña íjnko nkehe
 ti nkehe tsíndáchro ch'an,
 kixin ti xíkaha sích'e la
 tsjenduéhe ch'an ti jaha
 la tsonohe chojni kixin
 kjujch'ia.
⁷ Jehó yaá nkehe tjáncháha,
 It'éni Díos;
 chróchjehéni tíha ti naxa
 t'enhñani.
⁸ Tjájonhña kjuachaxin kixin
 chrónixjani kjuach'ia la
 ko chrókjuak'ehya aséni ti
 nkehe ó chónkó
 la tjájonhña kjuachaxin
 kixin imá chrókórfkoni o
 chrókónóani.
 Jehó chrókjuánjua ti nkehe
 sinieni kaín ñao.

⁹ Kixin ti chrókjuánjua
 nchónhña nkehe la kjá
 chrók'uitjáñeheni ti jaha,
 la ko chróndáchroni kixin xá
 nkexro ti It'éni Díos.
 Andá ti imá chrókónóani la kjá
 chrókjuankíxini chrókueéni
 landá chrók'uándaxínhñi ti
 ihniá, It'éni Díos.
¹⁰ Chrok'uándaxiéhñña ti
 nkexro ch'exín ixra ti
 tjetsjehe ti lámoeé;
 kixin ti xíkaha la antsí
 ts'ándaxíhan ch'an la
 tsjasótia jaha.
¹¹ Síin chojni la t'ándaxíhin it'é
 la ko tjikosáyehya ti ññé.
¹² Síin chojni tjenkayáxin kixin
 chóntahya sin ijie,
 kjánchó chaxínhña kixin
 naxa kjita asén sin.
¹³ Síin chojni tjenkayáxin kixin
 imá tjetooan;
 andá chóntehya sin kjuasàya
 ti íso chojni.
¹⁴ Síin chojni chónnta ñeno éxi
 espada.
 Ti ñeno sin la éxi cuchillo
 kixin sinie sin kaín ti chojni
 nóa síin chjasintajni.
¹⁵ Ti kosínto it'i ijnié chojni la
 mé chónnta yaá xjeen chjin;
 la jehó ndáchro: “Tsjánjua
 nkehe, tsjánjua nkehe”,
 La síin iní nkehe tókjehya;
 la ti noóxin nkehe la
 nkochríxín ndáchrohya
 kixin ó tjen.
¹⁶ Tíha mé ti tóye xravá chojni,
 la ti chojnichjin xrokjuahya
 tsochónnta chájan,

la ti nonte titsínka ìntà la
 tuénxín xámá,
 la ko ti xrohi ndáchrohya
 kixin ótjen.
 17 Ti nkexro t'ándaxíhìn ti it'é
 la ko titekakuenhña ti nkehe
 tjako ti ìñé
 la ti kontálo chrókuakitsjenkí
 va ti ikon sin,
 la ko ti kontexrjen chrókjonie
 va ti ntøe sin.
 18 Síin íní nkehe hasta noó
 la mé tjachahya tianxian;
 19 nkexrín ti kotjuanhnko
 xritjaká va nkajní
 la ko ti konche la xritaón va
 ixrø
 la ko ti ntabarco la xritaón
 ndañao
 la ko nkexrín ti chojnindoa
 tjuèhe ti chojnichjin.
 20 Ti chojnichjin nduáhya ixri
 mé xikíhi ich'e tjan:
 inie tjan la ko t'óni tjan ir'ua
 tjan
 la ndáchro tjan kixin kohya
 ijje kjuasin tjan.
 21 Síin íní nkehe nchek'inki ti
 chjasintajni
 la ti noóxin la tjacha
 nchexrànkà ti nonte:
 22 tíha la ti chojni ch'exón ixrā
 ndá t'óna ijnko chojni
 t'etøan,
 la ko ti chojni jínahña chóna
 itsjé nkehe sinie,
 23 la ko ti chojnichjin nínkakohen
 chojni landá t'itja xìi,
 la ko ti tjan ch'exón ixrā ndá
 tsákja ti ixrā kuèté ti sin
 t'etøan.

24 Síin noó nkehe ntsíntsí ti
 chjasintajni antsí nohe,
 ke ti sin imá nohe:
 25 ti koch'okan kjónté iko imá
 ntsíntsí
 la kaín nitjó imá sóa la
 t'enkachjina va itsjé nkehe;
 26 ti kotéjon kjónté kanhñó
 tsehe va
 la ch'éna va ndøe va ti síin
 itjo;
 27 ti kochjoá kjónté chóntahya
 va ijnko rey t'etøan
 la yóxin síkjínxin va sátsji va.
 28 Ti kotsikar'e, kjónté tsjacha
 chojni tsotséxin itja
 kjánchó tjejó va nkaxehen ti
 palacio itjen ti rey.
 29 Síin íní nkehe
 la ti noóxin la jína ixri:
 30 ti koxrā antsí jiehe ke iso iko,
 la chrakuenhña va ninkehó;
 31 la ti kochintóla imá ihnke, la
 ti kocható
 la ko ti rey titaón ntja ndá
 chréhe ti sin soldado.
 32 Ti kjuich'e ijnko kjualonti
 o kjuínchejé asán o
 kjuénkayáxin ijnko nkehe
 jínahña,
 la tjak'e tjenkayáxian jína la
 nixjáhya ninkehó;
 33 kixin éxi ti itsjen, ti
 tsinkatjénkiá la ts'óna
 mantequilla,
 la ko ti tjian tsákjaxín nkojín
 nkehe ti xrituan la ts'axrje
 ijni,
 mé xíkaha ijnko chojni
 tsjate kícho la ts'ixin
 kjuanínkaon.

Ti nkehe kjuako ti Rey Lemuel

31 ¹Tíhi ti nkehe kjuako ti ch'in rey Lemuel, mé ti nkehe kuíhin ch'an tsíchronka ti iñé ch'an:

²Xjeeni, jaha k'uaxrjeníxian ti janhan

kixin Díos kjuátehe ti nkehe xrjanoáha ch'an,

la ko jaha ti ixjan tjínkəoan.

¿Xá nkehe íjnko

kjuaxrexinkaon chrótjaha?

³Jehya chrókólókoxian ijnko chojnichjin,

kixin xíkaha k'uitjáñaxín itsjé ti sin rey.

⁴Lemuel, jehya jína chrók'ui ixran vino la ko ixran sóa ti sin t'ətoan

kixin chrókókoan sin;

⁵kixin ti its'i sin la kjá ts'itjáñehen sin ti nkehe tjako ley

landá tjínkətsahya sin ti sin nóa.

⁶Ti ixran la chróchjehé chrók'ui ti chojni ó tjejót'en,

la ko ti chojni nkochríxín t'ává

⁷kixin ti ó its'i sin la ts'itjáñehen sin kixin nóa sin,

la ko í tsoxraxinkakonhña sin ti kjuaxikaon.

⁸Tjínkətsa nixjayákohén ti sin noehña nixja

la ko kjaxin ti sin nóa chóntahya nkexro tsjínkətsa.

⁹Takítjehé ir'ua, la tjéyá nkexrín jína tsitoexín ijíé sin

la ko tjínkətsa ti sin nóa la ko ti sin chaxín chóntahya.

Ti chojnichjin jína

¹⁰Ijnko chojnichjin jína la imá ixra tónoxín

kixin imá tjeje sínkí sin ke ti ixro imá náxrjón tsjehe.

¹¹Ti xii tjan la titekaon kixin jína ich'e tjan ixra,

la jína tjínkətsa tjan kixin tsochóna sin chichaon.

¹²Kaín ti ixra ich'e tjan la ndoa, kaín tíha la chaxín jína.

¹³Sátji tjan t'ena tjan ti ichjoén kolélo la ko ti ika lino la chéhe tjan ch'énaxín itja tjan ti ika.

¹⁴Jehe tjan la ikjín sátjik'ena tjan ti nkehe tsicháxín mé xíkaha ti ntabarco tjixín ikjín tjikəo nkehe tsoxi.

¹⁵Nchítjen t'áya tjan la nchechján tjan nkehe sinie ti xjeen tjan

la ko t'ətoan tjan nke ixra sich'e ti sin ch'exín ixra ti ndoe tjan.

¹⁶Tjanchankí tjan nkekjaín sínkí ijnko nonte la ndá t'ena tjan

la ko ti chichaon tjacha tjan la t'énaxín tjan inta uva la tjeenkəxín tjan.

¹⁷Jehe tjan la imá ich'e tjan ixra la t'óxrjéhya ti itja tjan.

¹⁸Chéhe tjan kixin nchekji tjan nkehe,

- la kjónté imá tie la naxa
tjeche ti xrohi tsjexín tjan
ich'e tjan ixra.
- ¹⁹ Jehe tjan ch'énaxín itja tjan
kaín ti ika ts'inkáya tjan.
- ²⁰ Tjinkítsa tjan ti sin nóa
la ko ti sin ticháxihín nkehe.
- ²¹ Tóxakuenhña tjan kjónté imá
tókin,
kixin kaín ti sin ndøe tjan
la chóna sin ika itjín
ts'inkáya sin.
- ²² Jehe tjan ch'éna tjan ti
nóxree tjan
la ko t'inkáya tjan ti ika
náxrjón tsík'ónaxín ika
lino la kjátsetié.
- ²³ Kaín ti sin chjasin la chóxin
sin ti xii tjan
la jehe ch'an tjejóko ch'an ti
sin t'etøan ti chjasin.
- ²⁴ Ch'éna tjan ika la ko nkehe
t'inkat'óxin chojni
la nchekjihi tjan ti sin nchekji
nkehe.
- ²⁵ Jehe tjan la ijnko chojni jína
tsjacha tjan ich'e tjan ixra
la íso chojni tjikosáyehe ti
jehe tjan,

- méxra tóxakuenhña tjan ti
ñao tsinkáki.
- ²⁶ Ti ó nixja tjan la nixja tjan
kjuaxrexinkaon jína
la nkojína nixjehe tjan xjeen
tjan.
- ²⁷ Nkochrín tjehe tjan ti ixra
ndøe tjan
la ko ti ixra ich'e tjan mé
t'axrjeníxin ti nkehe inie
sin.
- ²⁸ Ti xjeen tjan la ko ti xii tjan
la tjikosáyehe ti jehe tjan, la
ndáchro sin:
- ²⁹ “Ti chojnichjin jína la itsjé
siín,
kjánchó jaha la antsí jína ke
kaín sin.”
- ³⁰ Ti náxrjón tjehe ijnko chojni
la jehó kjuach'ia tíha la ó
chónkó tíha;
andá ti chojnichjin chóntehe
kjuasàya It'éni Díos la tíha
ti tsjikosáyehe chojni.
- ³¹ Chrokjuíkosáyeheéra tjan
kixin ti ixra ich'e tjan
la ko kaín chojni chjasin
chrókjuikosáyehe sin ti
jehe tjan.